

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ МОВИ

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для
здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Спеціальність 014.13 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво)
Спеціальність 015 Професійна освіта
Спеціальність 017 Фізична культура і спорт
Спеціальність 032 Історія та археологія
Спеціальність 033 Філософія
Спеціальність 035 Філологія
Спеціальність 052 Політологія
Спеціальність 053 Психологія
Спеціальність 105 Прикладна фізика та наноматеріали

УДК: 372.461:001

Друк за ухвалою вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол від 29 серпня 2024 року № 1)

Укладачі:

Копусь О. А., доктор педагогічних наук, професор, перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи, професор кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Крупеньова Т. І., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін.

Рецензенти:

Горошкіна О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України;

Марчук Л. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики, професор кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Культура української наукової мови : методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Культура української наукової мови» : для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / уклад. Ольга Копусь, Тетяна Крупеньова. Одеса, 2024. 77 с.

Укладено відповідно до програми підготовки аспірантів денної та заочної форм навчання. Видання містить контрольні-пошукові, проблемні завдання для індивідуальної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти в аудиторний і неаудиторний час, лекційний матеріал, запитання для самоконтролю, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, а також довідковий матеріал.

Для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 372.461:001

© Ольга Копусь, Тетяна Крупеньова, укладання, 2024

© УНІВЕРСИТЕТ УШИНСЬКОГО, 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ.....	12
МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	35
Практичне заняття №1. Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника. Науковий стиль української мови в професійному спілкуванні.	35
Самостійна робота № 1.....	37
Практичне заняття № 2. Мовні засоби української наукової мови.	38
Самостійна робота № 2.....	40
Практичне заняття № 3. Наукові тексти різних жанрів, властивості і структурно-сміслові компоненти.	43
Самостійна робота № 3.....	44
Практичне заняття № 4. Культура читання наукового тексту. Компресія наукового тексту.	45
Самостійна робота № 4.....	48
Практичне заняття № 5. Мовне оформлення наукового тексту (дисертації). Бібліографічний опис і спеціальні графічні засоби.	49
Самостійна робота № 5.....	50
Практичне заняття № 6. Редагування наукового тексту.	52
Самостійна робота № 6.....	53
Практичне заняття № 7. Наукова стаття як самостійний науковий твір. Наукова рецензія і науковий відгук.	54
Самостійна робота № 7.....	56
Практичне заняття № 8. Комунікативні девіації та шляхи їх усунення в науковому спілкуванні.	57
Самостійна робота № 8.....	59
Практичне заняття № 9. Етикет публічного захисту наукової роботи.	60
Самостійна робота № 9.....	63
Практичне заняття № 10. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці. Особливості міжкультурної наукової комунікації.	63
Самостійна робота № 10.....	65
Практичне заняття № 11. Структура, етапи підготовки публічного виступу.	66
Самостійна робота № 11.....	67
Практичне заняття №12. Виступ із науковим повідомленням: структура, етапи підготовки. Комп'ютерна презентація наукового виступу.	68
Самостійна робота № 12.....	70
ГЛОСАРИЙ.....	72
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	76

ПЕРЕДМОВА

Здобуття вищої освіти є свідомим вибором кожної людини. Підготовка дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії – це складний науково-творчий процес, що потребує системної й наполегливої роботи не тільки над науковими текстами, а й над собою. У цьому контексті важливо навчитися ефективно працювати з інформацією, виважено й грамотно оформляти тексти тез, статей, доповідей і повідомлень, що передують захисту дисертації. Створені й оприлюднені наукові тексти буде читати й слухати багато людей. З огляду на це принципове значення має стиль викладу матеріалу, дотримання норм української літературної мови. Правильне структурне й технічне оформлення, грамотна літературна мова привертають увагу до роботи, увиразнюють її найкращі моменти. Наявність граматичних, стилістичних, технічних недоліків, неуважне, а почасти байдуже ставлення до оформлення, можуть зіпсувати враження від прочитаного, навіть якщо це змістовний і оригінальний текст. Обов'язковим завданням кожного аспіранта є досягнення максимально досконалого рівня викладу матеріалу. На це й спрямовано курс «Культура української наукової мови», який вивчають здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

На опанування навчальної дисципліни виділено 3 кредити ЄКТС (90 год.). Підсумковий контроль відбувається у формі заліку. Методичні рекомендації мають на меті допомогти аспірантам у вивченні курсу «Культура української наукової мови», зокрема, вони відбивають інформаційний обсяг навчальної дисципліни, який структуровано на два змістові модулі. Керуючись наповненням змістових модулів, аспіранти зможуть самостійно проаналізувати мету й актуальні проблеми культури української наукової мови, вивчити засади наукового стилю сучасної української літературної мови, набути корисних навичок ведення й оформлення наукової праці.

Методичні рекомендації пропонують плани практичних занять з курсу «Культура української наукової мови». До кожного практичного заняття запропоновано теоретичні питання для обговорення, список літератури, питання для самоконтролю та завдання для самостійного виконання. Дотримання навчально-методичних рекомендацій передбачає вироблення в аспірантів умінь логічно й переконливо викладати власну думку з досліджуваної проблеми, вести наукову дискусію, орієнтуватися в тенденціях терміновживання та вибору коректних синтаксичних конструкцій. У завданнях до кожної теми запропоновано матеріал, який дасть змогу відшліфувати в аспірантів необхідні професійні навички ефективного й грамотного наукового мовлення. Тексти завдань не лише будуть закріплювати знання та навички здобувачів освіти, а й виконуватимуть пізнавальну, розвивальну, виховну та естетичну функції. Виконання самостійної роботи зорієнтоване на розвиток дослідницьких умінь аспірантів на основі вивченого ними матеріалу.

Опис навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Культура української наукової мови»: формування вміння створювати наукові тексти відповідно до норм сучасної української літературної мови і презентувати результати наукового дослідження в усній та письмовій формах; розвинути комунікативні навички, потрібні для дослідницької діяльності (точне формулювання тез, запитань і відповідей під час наукової дискусії, коректне висловлення критики, обґрунтування власної позиції) та комунікативну здатність до участі в роботі вітчизняних та міжнародних дослідницьких колективів. Запвданням навчальної дисципліни в освітньо-науковій програмі є формування академічної культури дослідника, творчому застосуванні мовленнєвих умінь у продукуванні текстів наукових жанрів; формування мотивації щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 04. Ідентифікувати наукові та практичні проблеми, готувати наукові тексти та доповіді, здійснювати публічну апробацію результатів досліджень державною мовою, демонструвати вміння усної та писемної комунікації.

Очікувані результати навчання дисципліни:

знати:

- специфічні риси писемної та усної форм наукового стилю української літературної мови, основні жанрові різновиди наукового стилю, традиційні стильові ознаки української наукової мови;
- правила побудови і культури читання наукового тексту, особливості конспектування, анотування, реферування наукових джерел;
- мовні засоби організації наукової інформації в науковому тексті, обов'язкові вимоги до оформлення покликань, цитат, списку використаних джерел, мовні кліше для написання наукової статті, тез, анотації, рецензії, відгуку;
- композиційно-логічну побудову усної наукової доповіді, повідомлення, виступу;

уміти:

- аналізувати тексти наукового стилю різних жанрів і часових епох; досліджувати функційне навантаження наукової мови вчених як елітарних мовних особистостей;
- здійснювати інформаційно-пошукове (бібліографічне переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, аналітико-критичне), творче читання наукового тексту;
- виділяти в науковому тексті основні проблеми, визначати їх актуальність, пояснювати ключові слова, індивідуальну манеру письма;
- редагувати (вчитувати, обробляти, переробляти) науковий текст відповідно до вимог наукового стилю; здійснювати самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях;

- здійснювати бібліографічний опис на основі певних нормативних вимог;
- дотримуватися правильності, чистоти, точності, логічності, виразності мови; володіти лексичними, морфологічними, синтаксичним нормами та інші.

Унаслідок досягнення програмного результату навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають набути такі компетентності:

Загальні компетентності:

ЗК02. Володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Науковий стиль української мови

ТЕМА 1. Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника. Науковий стиль української мови в професійному спілкуванні.

Наука як феномен культури. Наука як вища форма інтелектуальної самореалізації особи. Вимоги до особистості науковця: наукова послідовність, інтелектуальна незалежність, наукова одержимість, наполегливість, нестандартність мислення, антипатія до догматизму і суб'єктивізму, наукова скромність, наукова коректність, стриманість, терпимість, комунікабельність, критично-рефлексивний стиль наукового мислення, наукова дисципліна, наукова толерантність. Авторське право. Наукова добросовісність та етика науковця. Мовна культура науковця. Вияв рівнів мовної культури науковця (рівня мовної правильності, інтеріоризації, насиченості мовою, адекватного вибору, володіння фаховою метамовою. Виховання мовної культури науковця в Україні і за кордоном. Науковий ідіостиль. Науковий діалог.

Мета, завдання, сфера використання, основні функції наукового стилю. Підстили наукового стилю. Власне науковий підстиль і його жанри: наукова стаття, наукова монографія, кваліфікаційна робота (бакалавра, магістра), кваліфікаційна наукова праця (дисертація), доповідь, тези. Навчально-науковий підстиль та його жанри: лекції, навчально-методичні видання (підручники, посібники, навчально-методичні збірники, конспекти, хрестоматії тощо). Науково-популярний підстиль та його жанри. Науково-діловий підстиль і його жанри: документація (резюме, повідомлення про дослід, інструкція, науковий звіт, аналітична записка, службовий лист, статут, положення). Науково-інформативний підстиль та його жанри: реферат, реферативний огляд, анотація, патентний опис. Науково-довідковий підстиль і його жанри: словники, довідники, каталоги. Термінологічний словник. Наукова замітка, наукова рецензія, відгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія та ін. Традиційні стильові ознаки наукової мови (абстрагованість, інформаційна насиченість, ясність та об'єктивність викладу,

конкретність, логічна послідовність, монологічний характер викладу, діалогічність, лінійність, точність).

Розширення сфери діяльності людей як умова виникнення наукового стилю. Елементи наукового стилю української мови в давній книжній українській мові. Наукові твори Київської Русі. Збагачення тематики наукових творів з філософії, риторики, історичної мемуаристики в кінці XVI – на початку XVIII ст. Розширення жанрового спектру (трактати, описи дослідів, огляди з певної галузі науки, літописи, хроніки та ін.). Наукові твори Острозької, Києво-Могилянської академії. Особливості українського наукового тексту кінця XIX – початку XX ст.: полемічність, діалогічність, образність, комунікативно-прагматичні складові наукового викладу. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка: формування української наукової термінології. Мовна особистість ученого певної історичної епохи. Духовна енергія, життєстійкість, талановитість самотньої натури. Новий стиль наукового мовлення в праці «Із секретів поетичної творчості» І. Франка. Домінанти наукової творчості в мовознавчих студіях О. Потебні, М. Драгоманова. «Десять заповідань ростого писання і редагування» І. Огієнка. «Уваги до сучасної української літературної мови» О. Курило. Діяльність Термінологічної комісії при Українській академії наук. Вироблення української спеціальної термінології в Інституті української наукової мови. Розвиток української наукової мови на сучасному етапі. Українська наукова мова в працях мовознавців і термінологів К. Городенської, С. Єрмоленко, С. Караванського, Т. Кияка, О. Кочерги, М. Кратка, Л. Мацько, Н. Непийводита ін.

ТЕМА 2. Мовні засоби української наукової мови.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення). Засоби милозвучності української мови. Лексика наукового стилю. Широке використання слів з абстрактним значенням, термінологічної лексики, запозичених слів. Уживання слів у прямому значенні. Відсутність розмовних, просторічних слів, слів з емоційно-експресивним забарвленням. Цінність терміна в науковому тексті. Наукова термінологія. Основні вимоги до термінів: точність, асоціативність, варіативність та ін. Особливості синонімії в термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовної лексики. Українські відповідники до запозичених термінів. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Поняття «авторський термін». Основні способи термінотворення. Фразеологізована термінологія і кліше. Уживання в науковому мовленні іменників II відміни чоловічого роду в родовому та давальному відмінках. Кличний відмінок іменників. Відмінювання українських та іншомовних прізвищ, імен, по батькові, географічних назв. Рід, число невідмінюваних іменників. Перевага

відносних прикметників. Аналітична форма вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників.

Особливості вживання займенників у науковому стилі. Норми вживання та відмінювання числівників. Інформаційне навантаження особових дієслів, стійких дієслівно-іменникових сполук, дієслівних форм. Уживання прислівників у наукових текстах. Функційний діапазон сполучників і прийменників. Видільні або обмежувальні частки в науковому стилі. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів. Синтаксис наукового мовлення. Узгодження, керування, зв'язок між підметом і присудком. Прості ускладнені (однорідними, відокремленими сленами речення, вставними словами і конструкціями) речення в науковому тексті. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Активні та пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності. Уживання в наукових текстах односкладних речень. Особливості вживання складносурядних і складнопідрядних речень у науковому стилі.

ТЕМА 3. Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти. Композиція писемного наукового тексту. Компресія наукового тексту.

Науковий текст як комунікативний блок. Структурні елементи наукового тексту. Причиново-наслідкові зв'язки між компонентами. Функції структурних елементів наукового тексту (пояснення, обґрунтування, уточнення, доповнення, унаочнення та ін.). Аспекти розгляду наукового тексту: змістовий, структурний, прагматичний. Типи інформації: змістовно-фактуальна, змістовно-концептуальна, змістовно-підтекстова. Властивості наукового тексту: зв'язність (єдність теми, змісту, оцінки змісту, композиції, зв'язок речень, абзаців), цільність на рівні змісту, функції, форми, наявність меж тексту (початок і кінець), логічність. Принципи відбору наукових текстів: змістовної насиченості й закінченості, наукової інформативності, новизни, доступності, проблемності. Основні функції різножанрових наукових текстів: інформативна, епістемічна, комунікативна, перформативна, гносеологічна, когнітивна, функція впливу, аргументованого доказу, діалогічна. Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні. Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні. Різновиди наукових текстів: за сферами наукового знання (*науково-технічні, науково-природничі, науково-гуманітарні*), за ступенем узагальнення (первинні і вторинні жанри), за жанровою формою, за функційним призначенням (теоретичні, методологічні, оглядові, пояснювальні, емпірико-фактологічні, мішаного типу). Наукові тексти академічного підстилю (статті, дисертації, монографії). Принципи укладання наукових текстів: принципи змістовної насиченості, наукової інформативності, новизни, змістової закінченості, проблемності. Авторський стиль наукового письма.

Поняття композиції в науковому тексті. Основні компоненти композиції. Заголовок наукового тексту. Номінативна, інформативна,

експресивно-апелятивна функції заголовка. План наукового тексту та його композиційні блоки: вступ, основна частина, висновки. Принципи складання плану наукового тексту: членування тексту на смислові блоки; визначення основної думки кожного виділеного смислового блоку; формулювання пунктів плану. Графічна культура оформлення плану. Поділ тексту на абзаци. Абзац як архітектонічна одиниця наукового тексту. Структурні, або композиційні види абзацу. Роль першого речення в абзаці. Смыслова закінченість абзацу. Класична форма абзацу: формулювання теми, її розроблення, висновки. Єдність змісту і логічна послідовність викладу. Зв'язок речень в абзаці та в тексті. Типи зв'язку: ланцюгова і паралельна. Засоби зв'язку: лексичний повтор, займенниковий повтор, синтаксичний повтор.

Поняття «компресія», «мовна економія». Різновиди компресії наукового тексту: тези, конспект, реферат, анотація. Тези та їх види: прості, основні, складні, похідні, оригінальні. Структура тез: вступ (теза); основна частина; висновки. Конспект. Особливості конспектування: опорні слова, способи викладу матеріалу, його структурування. Графічні засоби оформлення конспекту. Умовні позначення та скорочення. Реферування наукового джерела, основні функції. Класифікація рефератів: за належністю до певної галузі знань, способом характеристики первинного документу, кількістю джерел реферування, обсягом або глибиною розгортання теми. План-макет поаспектного аналізу документу при реферуванні. Вимоги до тексту реферату. Основні способи реферативного викладу тексту. Мовні кліше для підготовки реферату наукового джерела. Анотування наукового джерела, мета, функції. Структура анотації. Ключові слова для анотації. Види анотацій. Мовні стандарти для складання анотації.

Змістовий модуль 2. Культура писемного наукового мовлення

ТЕМА 4. Мовне оформлення наукового тексту (дисертації).
Бібліографічний опис і спеціальні графічні засоби.

Оформлення основних композиційних компонентів наукового дослідження. Графічне оформлення розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. План наукового тексту і його композиційні блоки: вступ, основна частина, висновки. Принципи складання плану наукового тексту: членування тексту на смислові блоки; визначення основної думки кожного виділеного смислового блоку; формулювання пунктів плану. Графічна культура оформлення плану. Заголовок наукового тексту. Номінативна, інформативна, експресивно-апелятивна функції заголовка. Компоненти вступу: постановка проблеми, її актуальність; науково-практичне значення того, що досліджуватиметься в основній частині, методи дослідження, джерельна база; аналіз останніх публікацій, де започатковано розв'язання означеної проблеми і на які спирається автор; виділення питань, яким присвячується стаття; формулювання мети і завдання. Основна частина роботи. Основні розділи основної частини наукової роботи (описовий, аналітичний). Повне обґрунтування отриманих результатів. Висновки. Загальні висновки і

висновки до розділів. Досягнення мети. Перспективи наступних розвідок з питань, що розглядаються. Покликання як сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю. Роль покликань у тексті, їх кількість і потреба. Вимоги до покликань. Цитування. Види цитат: цитати-тези або докази; цитати-аргументи. Загальні вимоги до цитування. Цитування з першоджерел. «Непряме» цитування. «Некоректне цитування» з наукових джерел. Компіляція і плагіат.

Шляхи наукового пошуку та аналізу обраної теми. Опрацювання літературних джерел. Бібліографічний опис. Робота з українськими ресурсами мережі інтернет. Оформлення списку використаних джерел: у порядку появи покликань у тексті; в алфавітному порядку. Оформлення електронних джерел інформації. Оформлення прізвищ та ініціалів у науковому тексті та в списку використаних джерел. Спеціальні графічні засоби: формули, таблиці, схеми, графіки, креслення. Нумерація формул, таблиць, ілюстрацій. Графічне оформлення ілюстрацій, таблиць та правила подання формул. Умовні позначення і скорочення.

ТЕМА 5. Редагування наукового тексту.

Особливості редагування наукового тексту. Види редагування: вичитування; скорочення; оброблення; перероблення. Типові недоліки в оформленні наукової роботи. Вимоги до заголовка: відповідність означеній проблемі, лаконічність, однозначність, конкретність. Узгодження назви і змісту розділів з темою дослідження. Змістова насиченість і змістова коректність наукової інформації в основній частині. Збереження концептуальної ідеї дослідження. Логіка переходів від одного параграфа до іншого. Стилстична одноманітність формулювань. Дотримання принципу авторської скромності. Висновки наукової роботи: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками. Типові помилки в цитуванні. Типові недоліки в оформленні наукової роботи. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Експресивно забарвлені слова в неекспресивному мовленні, недоречне використання розмовних, просторічних слів, вульгаризмів, застарілих слів і неологізмів, неправильне вживання слів з переносним значенням. Помилки у вживанні фразеологічних зворотів, синонімів, неправильне використання запозиченої лексики. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів. Порушення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Змішування прямої і непрямой мови. Проблеми перекладу наукових текстів. Форми та види перекладу. Переклад термінів галузі. Машинний переклад наукових текстів. Причини виникнення помилок під час комп'ютерного перекладу.

ТЕМА 6. Наукова стаття як самостійний науковий твір. Наукова рецензія і науковий відгук. Наукова дискусія.

Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів. Методи написання статті: конструктивно-синтетичний; критико-

аналітичний. Етапи роботи над науковою статтею. Обсяг наукової статті. Структура наукової статті. Вимоги до змісту, форми, мови наукової статті. Мовні кліше в науковій статті: для передачі мотивації актуальності теми і важливості дослідження; розгляду історії та сучасного стану розроблення питання в науковій літературі; формулювання мети і завдань, викладу суті дослідження. Цитування в статті. Лексико-граматичні конструкції для оформлення власного бачення проблеми. Мовні засоби для передавання впевненості, критики, незгоди, спростування, припущення. Мовні кліше для висновків, пропозицій. Мовні огріхи в науковій статті.

ТЕМА 7. Виступ із науковим повідомленням: структура, етапи підготовки. Комп'ютерна презентація наукового виступу.

Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу. Основні структурні елементи виступу. Етапи підготовки наукового виступу. Іntenція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація. Іntenція (винайдення). Формування задуму, визначення мотивації виступу. Тема, ідея, концепція виступу. Вимоги до назви теми виступу: лаконічність, зрозумілість, конкретність. Мета виступу. Збирання, систематизація, критичне осмислення науково-довідкового друкованого й електронного матеріалу. Запис прочитаного. Вимоги до записів. Покликання на літературні джерела. Етапи виступу. Диспозиція (розташування). Обмірковування матеріалу, структурування його за різними видами читання (оглядовим, пошуковим, суцільним). Складання деталізованого плану виступу (вступу, основної частини, висновків). Композиція виступу: блоки, акумуляція деталей, акцентування суттєвих моментів. Визначення проблем дискусійного характеру. Добір фактичного матеріалу (зокрема можливих таблиць, діаграм, графіків, схем тощо) до кожного пункту розробленого плану. Прогнозування можливих запитань слухачів та відповідей під час обговорення виступу. Формулювання висновків. Обмірковування вступної частини наукового виступу. Елокуція (словесне оформлення думки). Редагування ключових слів, стилістичне оформлення виступу. Перевірка матеріалів виступу на відповідність основним вимогам; логіці викладу, точності інформації, чинним мовним/мовленнєвим нормам. Вибір мовних засобів. Мовні огріхи у виступі. Меморія (запам'ятовування). Підготовка виступу з опором на текст. Опанування тексту риторично (необхідні паузи, модуляція голосу). Тренування виступу. Проведення хронометражу виступу. Внесення необхідних уточнень і виправлень у текст виступу.

Комп'ютерний дискурс. Комп'ютерна презентація наукового виступу. Мета й ознаки електронної презентації наукового виступу: поліадресатність; варіативність. Виділення тексту кольором, великими буквами, шрифтами (курсивом, жирним, напівжирним, підкресленим). Використання рисунків, фотографій, художніх ілюстрацій. Комунікативні стратегії: стратегія привернення уваги, стратегія інформування. Комунікативне завдання адресата у сприйнятті електронного тексту, розташованого в мережі інтернет: перехід

від пасивного до активного засвоєння наданої в тексті інформації. Інтерактивне спілкування з авторами наукових текстів.

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Лекція № 1

Тема: Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника

План

1. Наукова мова як комунікативний феномен.
2. Функційні характеристики наукової мови.

Поняття і терміни: наукова мова (мова науки), наукове мовлення, функції наукової мови, номінативна функція, репрезентативна функція, сигніфікативна функція, евристична функція, евристика, оцінна функція, характеристики наукової мови: правильність, точність, об'єктивність викладу, адекватність, компактність, ємність, алгоритмічність, евристичність, культура наукової мови, культура мовлення, функційна мова, предметна (фахова) мова.

Література

1. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова : теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.
2. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навчальний посібник. Глухів : Глухівський ПНУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. І. В. Чорний, В. А. Перцева, І. М. Голопич. Харків : ХНУВС, 2019. 272 с.
4. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 142 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
6. Основи наукового мовлення : навч.-метод/ посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2005. 80 с.
7. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
8. Ткачук О. В., Наконечна, Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2018. 160 с.

1. Наукова мова як комунікативний феномен

Мова є знаковою системою, що виступає основним засобом спілкування людей, обміну інформацією, передавання здобутого досвіду в різних сферах суспільного життя. *Наукова мова (мова науки)* є підсистемою, стилістично-

функційним різновидом літературної мови, основне призначення якої полягає у викладенні результатів наукових досліджень про людину, суспільство, явища природи, обґрунтуванні гіпотез, доведенні істинності теорій, класифікації та систематизації знань, роз'ясненні явищ, активізації інтелекту для їх осмислення. Вона об'єднує засоби мови, характерні для всіх функційно-стильових різновидів наукової сфери спілкування, і є специфічною системою граматичних і семантичних засобів вираження – знакових мовних одиниць, що становлять ядро і периферію наукового стилю. Таким чином, мова науки – це система мовних засобів для надання та одержання професійної наукової інформації та спілкування на наукові теми. У лінгвістичному аспекті її тлумачать як стильовий різновид літературної мови, що реалізується через *наукове мовлення* – функціонування національної мови у сфері наукової комунікації.

У часи Середньовіччя в Європі мовою науки була латинська мова, а на Сході – арабська. У новітню епоху науковці різних країн, зокрема і представники української науки, послуговуються національною мовою як основним засобом обміну науковою інформацією та закріплення наукових знань. Роль міжнародної мови наукового спілкування перебрала на себе англійська.

Мова науки являє собою сукупність мовних засобів, що характеризують усі функційно-стильові різновиди наукової сфери спілкування; специфічну систему граматичних і семантичних засобів вираження знакових одиниць, які становлять ядро і периферію наукового стилю. Так, наприклад, специфічну лексику мови різних наук представляють загальнонаукові слова, стійкі словосполучення, терміни, невербальні знаки (символи, піктограми тощо), системне вживання яких у науковому мовленні регульовано певними правилами.

Мова науки, або мова наукового стилю викладу, наукова (спеціальна) мова, слугує для задоволення соціальних, гносеологічних, комунікативно-прагматичних потреб особистості і соціуму.

Власне лінгвістичний розгляд наукової мови в сучасних дослідженнях поєднується з іншими науково-дисциплінарними підходами. В аспекті гносеологічного аналізу мова науки постає як спосіб об'єктивації мисленнєвого процесу, детермінованого природою пізнаваних об'єктів, характером їх зв'язків і відносин, які цікавлять дослідника.

У методологічному аспекті мова науки виступає як різновид мови взагалі, засіб соціальної комунікації, фіксації, зберігання та передавання наукових знань.

Семіотичні концепції аналізують мову науки як знакову систему, у межах якої набувається, зберігається, перетворюється і транслюється інформація в науковому співтоваристві. Семіотичний підхід розпадається на два аспекти: семантичний і синтаксичний. Семантично мова науки визначається як єдність понятійного апарату наукової теорії і засобів її доведення. У синтаксичному трактуванні на перший план виходять принципи

розгортання наукових теорій з вихідних знаків, під мовою розуміється структура, система відношень, регульованих певними правилами.

Функції наукової мови. Учені по-різному підходять до визначення кількості і характеру функцій наукової мови. Щодо цього в науці існує багато класифікацій. Розглянемо деякі з основних функцій мови науки.

Оскільки корінням мова науки сягає в природну мову і тісно з нею взаємодіє, то і за своїми основними функціями наукова мова подібна до повсякденної мови, виконуючи як основні комунікативну (інформативну) і когнітивну (пізнавальну) функції. Зрозуміло, що передовсім мова науки функційно спрямована на науково-пізнавальну діяльність і формування та передавання інформації щодо її результатів. Когнітивна функція, у свою чергу, диференціюється на ряд відносно самостійних часткових функцій залежно від особливостей здійснюваних ученими інтелектуальних операцій:

1) номінативна функція – виділення і позначення (іменування) предметів дослідження в пізнавальній ситуації. Дати назву пізнаваному об'єкту – означає надати в спільне користування слово, яким наукове співтовариство домовляється користуватися, закріплюючи зв'язок зовнішнього вираження і внутрішнього змісту названого об'єкта наукового пізнання. Номінативна функція реалізується шляхом використання як звичайного словника природної мови, так і особливої символіки, наприклад графічних знаків, схем, умовних позначок, номенклатурних назв тощо, а також спеціально створених мовних знаків – термінів;

2) репрезентативна функція – полягає в закріпленні і демонстрації результатів наукових відкриттів, упровадження їх у науковий обіг. На відміну від номінативної вказівки на об'єкт, тут діє теоретична модель у вигляді знакової структури, яка репрезентує той самий об'єкт, визначаючи аспекти його вивчення. Обидві функції, номінативна і репрезентативна, виявляються в операціях опису. Якщо спочатку, на ранніх етапах розвитку науки, широко використовувалася звичайна мова, то з поглибленням наукового знання зростала потреба в точності і адекватності наукового опису. Це спричинило утворення спеціалізованої мови, зростання частки штучно створених систем позначення. Мова науки повинна відрізнятися чіткістю вживання понять, визначеністю їх обсягу, обґрунтування їх системних зв'язків. Мова наукового опису повинна бути достатньою для найменування кожного предмета (явища, процесу, властивості тощо) досліджуваної галузі, без будь-яких лакун;

3) сигніфікативна функція полягає у встановленні логічного зв'язку між мовним представленням пояснюваного поняття і мовним вираженням інших понять, уже прийнятих в науці. Логічне розгортання наукового знання (сигніфікація) в мові науки аналогічне пояснювальній функції наукової теорії, яка передбачає включення об'єкта, що пояснюється, у структуру теорії. Тут також ідеться про створення спеціалізованих мовних засобів, що виражають поняттєвий зміст у межах певної теорії, позначаючи її елементи.

4) евристична функція мови науки полягає в ефективності її знакових форм, у здатності наукового передбачення (*евристика* (від грец. *heurisko* –

відшукою, відкриваю) – це сукупність прийомів і методів, що полегшують і спрощують розв’язання пізнавальних, конструктивних, практичних завдань). Ця функція полягає в сприянні приросту наукових знань, зокрема у створенні передумов для наукових відкриттів. Діє евристична функція і через метафоризацію – включення метафори в певну знакову систему науки допомагає появі нових теоретичних уявлень. Метафори дозволяють фіксувати часом розпливчаті образи, що виникають під час дослідження нових об’єктів, надавати предметного характеру гіпотетичним уявленням.

5) оцінна функція, нерозривно пов’язана з евристичною функцією. Мова науки служить для вираження позитивного, негативного або нейтрального ставлення до розглянутого об’єкта або, якщо зіставляються два об’єкти, для вираження переваги одного з них, або ствердження рівноцінності їх. Оцінка служить виразом значущості об’єкта пізнання, індивідуальності вченого, особливостей його інтелектуального стилю, емоційно-вольових якостей. Підставою оцінної функції є не лише суб’єктивність дослідника, але і вплив на мову науки екстралінгвістичних факторів образності та експресивності. Зважаючи на таку вимогу до наукового знання, як об’єктивність, оцінну функцію наукової мови можна вважати другорядною, факультативною.

2. Функційні характеристики наукової мови

Найважливішими функційними і структурними характеристиками мови науки, що відповідають її призначенню і забезпечують реалізацію її функцій, є правильність, точність, об’єктивність викладу, адекватність, компактність, смність, алгоритмічність, евристичність.

Основною властивістю мови науки слід визнати правильність, бо з неї випливають й інші характеристики мови науки.

Правильність у тлумачних словниках потрактовують як відповідність еталону, нормі, алгоритму тощо: якщо дія (практична або теоретична) повністю відповідає еталону, тоді вона абсолютно правильна; якщо між ними немає відповідності, тоді дія неправильна. Зрозуміло, можливий варіант і відносної правильності.

Ступінь правильності оцінюється як якісно, так і кількісно. У цій моделі правильного доречно, на думку дослідників, уживання поняття *точності* як міри абсолютної відповідності еталону (правильності).

Під *адекватністю* мови розуміється її здатність відповідно описувати будь-які ситуації, наявні або можливі у сфері функціонування певної наукової мови – вираження, зберігання і передавання інформації. У такому разі точність буде характеризувати формальну правильність мови (однозначність визначення термінів, створення тверджень за заздальгідь визначеними правилами), а адекватність – змістовну правильність.

Зрозуміло, що до точності прагне і природна мова, але в реалізації пізнавальної функції науки йдеться про особливу стилістику ясності, переконливості, доказовості, аргументованості, послідовності.

Компактність передбачає формальну правильність мови і влучне висловлення інформації, що поєднує максимальне збереження смислового

змісту з мінімальними мовними засобами. *Ємність* же співвідноситься з адекватністю мови (змістовою правильністю) і полягає у вираженні інформації точно і в максимальному обсязі. Неважко помітити, що між компактністю і ємністю наукової мови виникає протиріччя, яке розв'язується шляхом оптимізації мови науки – скороченням кількості знаково-символічних засобів (розвитком компактності), ущільненням змісту, концентрацією знання (вдосконаленням ємності).

Активність мови характеризує міру її впливу на пізнавальну діяльність. Акумуляція в мові пізнавального досвіду минулих поколінь учених розширює когнітивні можливості мови науки. Безперервний розвиток науки неминуче викликає перетворення в науковій мові. Висуваються нові концепції, формуються нові теорії і, як наслідок, той самий термін починають використовувати з різним смисловим навантаженням, створюються концептуально нові терміносистеми.

Мова науки впливає і на процес, і на результати пізнавальної діяльності, на становлення нових теорій і обґрунтування їх достовірності. Оптимальність впливу мови науки оцінюється категорією *оперативності*, або алгоритмічності – перетворення розумової діяльності в знакову реальність, способи і прийоми, операції пізнавальної діяльності.

Характеризуючи результативність мови в науковій практиці, говорять про її *евристичність*, здатність бути повноцінним засобом науково-пізнавальної діяльності, правильно висловлювати алгоритми практичних і пізнавальних дій. Провідною тенденцією розвитку сучасної науки є взаємодія і взаємовплив природничих, соціально-гуманітарних і технічних наук. У такій взаємодії ростуть і міцніють міждисциплінарні зв'язки у сфері фундаментальних наук, зв'язки між групами наук у комплексних дослідженнях, інтеграційні процеси під егідою узагальнювальної теорії, філософських і загальнонаукових методів.

Усі ці види взаємодії з необхідністю ведуть до уніфікації термінологічних систем різних наукових дисциплін. Розвиток наукової думки призводить до вдосконалення наявних наукових мов, їх зближення і виникнення нових мовних систем, аналогічно до того, як в соціально-історичній практиці відбувається безперервне збагачення природної мови.

Водночас поглиблюється спеціалізація наукового знання, усе більша його розгалуженість спричинює диференціацію наукової термінології. Як наслідок, у кожній окремій дисципліні складається специфічна, відносно замкнена система понять і відповідна їй терміносистема, освоєна досить вузьким колом науковців. Цей процес має свої негативні комунікативні наслідки: надмірна диференціація термінології перешкоджає обміну науковими досягненнями, плідним науковим контактам навіть між ученими близькоспоріднених дисциплін.

Звідси проблема і потреба створення понятійно-категоріального апарату, що об'єднує різні наукові дисципліни, термінів, що визначаються і вживаються однаково. Уніфікація наукових мов, вироблення загальної,

взаємоприйнятної мови науки сприяє ефективній комунікації між ученими. Крім того, уніфіковані мовні засоби дають змогу визначити місце і роль кожної наукової дисципліни в розв'язанні комплексних наукових проблем, створенні єдиної наукової картини світу. Але, визнаючи саму можливість створення уніфікованої мови науки, управління цим процесом, слід розуміти, що цей процес повинен органічно впливати з розвитку самої науки, з внутрішньої логіки міждисциплінарного синтезу. Отже, зворотним боком диференціації з необхідністю є інтеграція наукового знання, що вимагає узгодження та впорядкування термінології, зокрема через створення уніфікованих семіотичних засобів і стандартизованих понятійних систем – понять з розширеним інформаційним обсягом та певним інваріантним змістом.

У формуванні уніфікованої наукової мови найважливіше значення мають загальнонаукові поняття, які виражають концептуальну єдність сучасного наукового знання, універсальні системні риси природи, суспільства і мислення. Загальнонаукові поняття створюються різними шляхами, але в будь-якому разі вони є наслідком методологічної інтеграції наукового знання. Так, виникаючи в окремих науках, певні поняття (наприклад, «модель», «структура», «функція», «інформація» та ін.), поступово збільшуючи свій обсяг і розширюючи сферу застосування, охоплюють суміжні науки, потім споріднені і, нарешті, поширюються на більш широкі предметні галузі. Інші поняття стають загальнонауковими завдяки математизації часткового знання: «симетрія», «ізоморфізм», «гомоморфізм», «ймовірність», «інваріантність», «алгоритм» і под. Нарешті, найважливішим джерелом поповнення арсеналу загальнонаукових категорій є філософія. Закономірно реалізуючи свою інтегративно-методологічну функцію, філософія поширює понятійну мережу на наукове теоретичне знання окремих галузей («система», «елемент», «гармонія», «діалектика», «форма», «зміст», «сутність», «явище», «властивість» тощо).

Уніфікація наукової мови завжди опосередкована семантичним полем конкретної наукової теорії, тому смисл навіть усталених загальнонаукових понять може значно змінюватися залежно від концепції вченого або від специфіки наукової дисципліни. Звідси постає вимога до кожного дослідника визначати смисл і зміст використовуваних термінів у контексті розроблюваної концепції.

Лекція № 2

Тема: Мовна особистість сучасного дослідника

План

1. Мовна особистість науковця.
2. Комунікативна компетентність молодого дослідника.

Основні поняття: мовна особистість ученого, мовна культура, авторське право, діалогова взаємодія, толерантність, співробітництво, комунікативна компетентність.

Література

1. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова : теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.
2. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навчальний посібник. Глухів : Глухівський ПНУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : навчальний посібник / уклад. І. В. Чорний, В. А. Перцева, І. М. Голопич. Харків : ХНУВС, 2019. 272 с.
4. Мовна особистість в освітньому просторі : монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 142 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
6. Основи наукового мовлення: навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2005. 80 с.
7. Семенов О.М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
8. Ткачук О. В., Наконечна Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2018. 160 с.

1. Мовна особистість науковця

Сучасний учений – особистість динамічна, комунікативна, яка створює текст як засіб для висловлення власних думок та спосіб впливу на інших. Оскільки науковець працює з різними текстами, опрацьовуючи чи продукуючи їх, стає учасником різних жанрів дистантного й контактного спілкування (консультація, виступ, дискусія тощо), у цьому контексті доречно говорити про мовну особистість науковця – суб'єкта міжособистісної, інтертекстуальної діяльності, який відрізняється високим рівнем сформованості культури мовлення.

Текст є простором комунікативно-когнітивної діяльності дослідника як транслятора наукової думки чи її реципієнта, налаштованого на продукування, рецепцію та трансформацію наукового знання. Когнітивна діяльність постає як комунікативно-пізнавальна, спрямована на творення нового наукового тексту. Роль науковця як *мовної особистості* в процесі наукового

текстотворення, текстосприймання, термінотворення та терміновживання є визначальною в сучасному лінгвістичному дискурсі.

Актуальним на сьогодні залишається питання формування професійної наукової мовної культури дослідника.

Мовна культура – удосконалення літературної мови, ширше – культура виявлення та передачі думок.

Заслугою лінгвістики 30-х років ХХ ст. було вироблення погляду на мовну культуру як на мовну діяльність, як свідому цілеспрямовану турботу про літературну мову; одночасно було враховано й мету цієї діяльності, тобто саму культивовану мову, а також мовну культуру тих, хто користується літературною мовою, – носіїв мови. Ця багатоаспектність поняття й багатозначність терміна спричинилися до спроб диференціювати в понятійному й термінологічному відношеннях широке поняття *мовної культури*. Зокрема, розрізняють рівень мови й рівень мовлення, а також стан мови й мовну діяльність. Відповідно кваліфікують поняття мовної і мовленнєвої культури, диференціюючи стан мови, її системи і норми з урахуванням властивих їй комунікативних завдань, а також стан і рівень комунікації у певний конкретний час і в конкретному суспільстві.

Інший аспект – культура мови як культивування (удосконалення) мови й мовних висловлювань.

Складники мовної культури дослідника:

- мотиваційний компонент (мотиви, потреби, прагнення до ефективної мовнокомунікативної наукової діяльності);
- пізнавальний (когнітивний) компонент (сукупність науково-теоретичних знань фахового спілкування);
- діяльнісний компонент (уміння зрозуміло, чітко, логічно, доречно висловлювати думку, будувати діалог тощо).

Чинники, що сприяють підвищенню мовної культури дослідника:

1. Систематичне розширення інформаційного, практичного обсягу знань з мови (читання наукових статей, фахових газет, журналів, постійне користування спеціальними енциклопедичними й термінологічними словниками).

2. Позитивна мотивація на оволодіння нормами української літературної мови, жанрами функційних стилів.

3. Розвиток умінь свідомо й відповідально ставитися до рідного слова, власної вимови, письмової культури.

4. Удосконалення практики публічних виступів з фахової тематики на наукових конференціях.

5. Розвиток особистих якостей науковця: наукової ерудиції, володіння сучасними освітніми технологіями, педагогічним професіоналізмом, оперативного реагування на мінливі вимоги до професійної компетентності, знання й розуміння інтегративних процесів у науці й освіті, здійснення їх взаємодії та синтезу.

Складником етичного кодексу вченого є *авторське право*. Це набір виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності.

Важливою якісною рисою сьогодення є *діалогова взаємодія* викладача-науковця і студента – дослідника-початківця.

У діалозі виявляється індивідуальність і досягається своєрідність іншого, тому що саме діалогова взаємодія передбачає рівність позицій у спілкуванні.

У структурі діалогової взаємодії переважають емоційний і когнітивний компоненти, що можуть бути схарактеризовані через високий рівень емпатії, почуття партнера, вміння прийняти його таким, який він є, відсутність стереотипності у сприйнятті інших, гнучкість мислення; а також через вміння «бачити» свою індивідуальність, адекватно «приймати» (оцінювати) свою особистість.

Така характеристика діалогової взаємодії є фундаментом толерантності. Це перший тип діалогової взаємодії. *Толерантність* – цінність інтегрованого суспільства, основний моральний принцип солідарності людства, практика і принцип дії у взаєминах між людьми, позитивна особистісна характеристика.

Своєрідність діалогової взаємодії виявив Платон. Усім відомий його вислів «Пізнай себе!», що можна трактувати як «Побач себе в інших» («розуміючи інших, зрозумій себе»).

Другий тип взаємодії – *співробітництво* – передбачає спільне визначення цілей діяльності, її планування, розподіл сил і засобів на основі можливостей кожного. Це рівень толерантних відносин, що може бути схарактеризований за такими ознаками: контактність, доброзичливість (відсутність агресії), відсутність тривожності, мобільність дій, увічливість (чемність), терпіння, довіра, соціальна активність.

2. Комуникативна компетентність молодого дослідника

Професійна мовленнєва комунікація відбувається в межах сфери професійної взаємодії комунікантів і може мати усну або письмову форму, бути офіційною чи неофіційною. Форми, умови спілкування, багатоаспектність професійної діяльності людей визначають варіативність форм мовленнєвих дій. Професійна комуникативна компетентність передбачає насамперед наявність професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини, її вміння орієнтуватися в навколишньому світі, умінь і навичок спілкування. Вона формується на основі комуникативної компетентності.

Комуникативна компетентність – сукупність знань про спілкування в різних умовах і з різними комунікантами, а також вміння їх ефективного застосування в конкретному спілкуванні в ролі адресанта й адресата.

Комуникативна компетентність виражається в умінні вступати в контакт з будь-яким типом співрозмовника (за віком, статусом, ступенем близькості й знайомства тощо), урахувавши його особливості; підтримувати контакт у спілкуванні, дотримуючись норм і правил спілкування, у формах

монологу й діалогу, а також з використанням засобів невербального спілкування; слухати співрозмовника, виявляючи повагу, толерантність до думки опонента; висловлювати, аргументувати й коректно відстоювати власні погляди, стимулювати співрозмовника до продовження спілкування; грамотно розв'язувати конфлікти в спілкуванні; змінювати за потреби свою поведінку; оцінювати успішність ситуації спілкування; коректно завершувати ситуацію спілкування.

Важливим складником комунікативної компетентності є мовна, мовленнєва, соціокультурна компетентності.

Мовна компетентність – знання учасниками комунікації норм і правил сучасної літературної мови й уміле використання їх у продукуванні висловлювань. Мовна компетентність складається з фонологічної, лексичної, граматичної, семантичної, орфографічної, орфоепічної та пунктуаційної компетентностей.

Мовленнєва компетентність – загальне коло питань мовленнєвої діяльності, що передбачає наявність відповідних знань, умінь, досвіду, а мовленнєва компетентність – конкретна мовленнєва обізнаність особистості, специфічна за родом діяльності.

Формування **комунікативної компетентності науковця** передбачає:

- глибокі професійні знання й оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної наукової галузі та відповідною системою термінів;
- досконале володіння сучасною українською літературною мовою;
- уміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів);
- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися в спілкуванні;
- уміння працювати з різними типами текстів;
- орієнтування в потоці різноманітної та різнотипної інформації українською мовою на різних каналах її передавання;
- уміння знаходити, обирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування;
- володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є потреба миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що міститься в контексті попередніх повідомлень;
- уміння користуватися довідковими й лексикографічними виданнями;
- володіння основами риторичних знань і вмінь;
- уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко й на високому професійному рівні ухвалювати рішення та планувати комунікативні дії.

Комунікативні якості мовлення

1. Змістовність (глибоке осмислення теми, головної думки висловлювання).

2. Точність (вибір слів, які найбільше відповідають висловлюваному змісту).

3. Логічність (послідовність висловлювання відповідно до законів логіки).

4. Правильність (дотримання мовних норм).

5. Стислість викладу думок.

6. Доказовість.

7. Коректність.

8. Доречність уживання термінів.

9. Чистота мови.

10. Виразність.

11. Спрямованість на особистість.

12. Багатство і різноманітність мовлення.

Комунікативна компетентність науковця особистості є індикатором сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, потрібних для якісної професійної діяльності. Комунікативна компетентність дослідника складається з семи компонентів:

1) дискурсивна компетентність – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різні синтаксичні та семантичні засоби;

2) соціолінгвістична компетентність – здатність розуміти й продукувати словосполучення та речення з такою формою і значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілокутивного акту комунікації (ілокутивний акт – втілення у висловлюванні, породжуваному під час мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника);

3) стратегічна компетентність – здатність ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього правильну стратегію дискурсу, якщо комунікації загрожує розрив через звукові перешкоди, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації;

4) лінгвістична компетентність – здатність розуміти та продукувати вивчені висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання;

5) ілокутивна компетентність – здатність належним способом формувати ілокутивний (мовний) акт (попросити щось, запросити, поінформувати когось тощо) відповідно до ситуації спілкування;

6) психологічна компетентність – уміння відчувати особистість партнера, його настрій, характер;

7) соціокультурна компетентність – здатність розуміти й використовувати різні складники національної культури (традиції, ритуали, звичаї, соціальні стереотипи) у конкретних ситуаціях з урахуванням норм міжкультурного спілкування.

Рівень загальної і мовленнєвої культури багато в чому визначає лексикографічна компетентність, що входить до складу лінгвістичної.

Французький письменник Анатоль Франс назвав словник «всесвітом, розташованим в алфавітному порядку».

Складники лексикографічної компетентності:

- 1) мотиваційний;
- 2) емоційно-естетичний;
- 3) інформаційний;
- 4) операційно-діяльнісний.

Мотиваційна та емоційно-естетична компонента передбачають:

- сформованість стійкої усвідомленої потреби, емоційно-оцінного ставлення та інтересу в опануванні здобутків української лексикографії, переконаності в суспільній значущості знань цієї науки;
- бажання здійснювати лексикографічний науковий пошук;
- здатність до рефлексії;
- вироблення мовного смаку шляхом розширення філологічного кругозору;
- стійка професійна спрямованість;
- професійне задоволення від виконуваної діяльності.

Інформаційну компоненту складають:

- знання типів словників, праць українських і зарубіжних лексикографів;
- знання особливостей словникової статті в словниках різних типів;
- професійна лексикографічна робота з текстом.

Складники операційно-діялісної компоненти – уміння й навички оперувати набутими лексикографічними знаннями:

- сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища й факти, коментувати, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування;
- розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;
- з'ясовувати роль синонімічних, антонімічних, фразеологічних, орфоепічних, орфографічних та інших словників у формуванні мовної культури особистості;
- використовувати лексикографічні видання для вияву характеристик лексичного портрету сучасника;
- здійснювати порівняльний аналіз словників;
- володіти навичками роботи збирача й оброблювача комп'ютерного, лексикографічного матеріалу;
- укладати власні словники-довідники.

Існують різні типи словників. Більшості людей відомі **двомовні словники**: до них ми звертаємося під час вивчення іноземних мов, перекладу текстів з однієї мови іншою.

Надзвичайно різними є одномовні словники. Відомості про правильне написання слів можна знайти в **орфографічному словнику**, про те, як треба вимовляти слово, зокрема й наголошувати його, – в **орфоепічному** (тобто словнику правильної літературної вимови).

Існують також *словники іношомовних слів, термінологічні, діалектні, словники мови письменників, словники мовленнєвих помилок та труднощів*. Словник може охоплювати не всю лексику мови, а певні групи слів: такими є *словники синонімів, антонімів, омонімів* або *паронімів*.

Цей перелік був би неповним без двох типів словників, що мають найдавнішу лексикографічну традицію. Це *тлумачні* та *ідеографічні словники*. І ті, і ті фіксують значення слова. Але в тлумачному словнику слова розміщено в алфавітному порядку, а в ідеографічному – за групами, які виділяють на основі деяких спільних властивостей речей та понять (наприклад таких: «людина», «тварина», «дія», «фізична властивість» і под.).

Різні типи словників розробляють залежно від того, для кого їх призначено. Так, приміром, існують *академічні словники*, які містять найповнішу інформацію про слово, та *навчальні*, які мають на меті навчити людину, яка оволодіває мовою, правильно використовувати слово. Є словники, адресовані всім, розраховані на будь-якого читача (наприклад «Тлумачний словник української мови»), та *словники-довідники*, призначені для людей певних професій (приміром «Словник наголосів для працівників радіо та телебачення»). Особливий тип складають словники для різних технічних, прикладних цілей: наприклад для машинного перекладу і под.

У списку літератури до курсу вміщено бібліографічний опис словників, які можуть стати в пригоді в процесі написання наукового тексту.

Лекція № 3

Тема: Культура наукового тексту

План

1. Властивості і структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів.
2. Культура читання наукового тексту.

Поняття і терміни: текст; види текстів: теоретичний, методологічний, оглядовий, пояснювальний, емпірико-фактологічний, додатковий, мішаного типу; конспект.

Література

1. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова : теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.
2. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холяк І. В. Культура мовлення та риторика : навчальний посібник. Глухів : Глухівський ПНУ ім. О.Довженка, 2020. 324 с.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : навчальний посібник / уклад. І. В. Чорний, В. А. Перцева, І. М. Голопич. Харків : ХНУВС, 2019. 272 с.
4. Мовна особистість в освітньому просторі : монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 142 с.

5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

6. Основи наукового мовлення : навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2005. 80 с.

7. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

8. Ткачук О. В., Наконечна Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2018. 160 с.

1. Властивості і структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів.

Текст (за О. М. Семенов) (від лат. textus – тканина, сплетіння, поєднання) – об'єднана смисловим і граматичним зв'язком послідовність мовленнєвих одиниць: висловлювань, фрагментів, розділів та ін.

Науковий текст:

- єдиний комунікативний блок;
- має чітку, логічну структуру;
- поділяється на внутрішньо завершені частини (розділи, підрозділи, пункти, параграфи, абзаци)

Принципи укладання наукових текстів:

- ✓ принцип змістової насиченості;
- ✓ наукової інформативності;
- ✓ новизни;
- ✓ змістової закінченості;
- ✓ доступності;
- ✓ проблемності.

За функційним призначенням наукові тексти поділяють на види:

- теоретичний текст (подає теоретичні аспекти предмета дослідження);
- методологічний текст (містить мотивацію та опис специфіки методології проведеного дослідження);
- оглядовий текст (науково обґрунтовує предмет дослідження, установлює межі цього дослідження, указує на ступінь невивченості його окремих складників);
- пояснювальний текст (розкриває основні положення за допомогою покликань, цитат, різних приміток і тлумачень понять, таблиць, формул тощо);
- емпірико-фактологічний текст (термін Ю. Сурміна) (подає опис фактологічної бази дослідження, класифікацію й узагальнення фактів у конкретному дослідницькому контексті);
- додатковий текст (для додаткових доказів наукових положень використовують анкети, тексти завдань, графіки, статистичний матеріал, розміщені в додатках до наукової роботи);

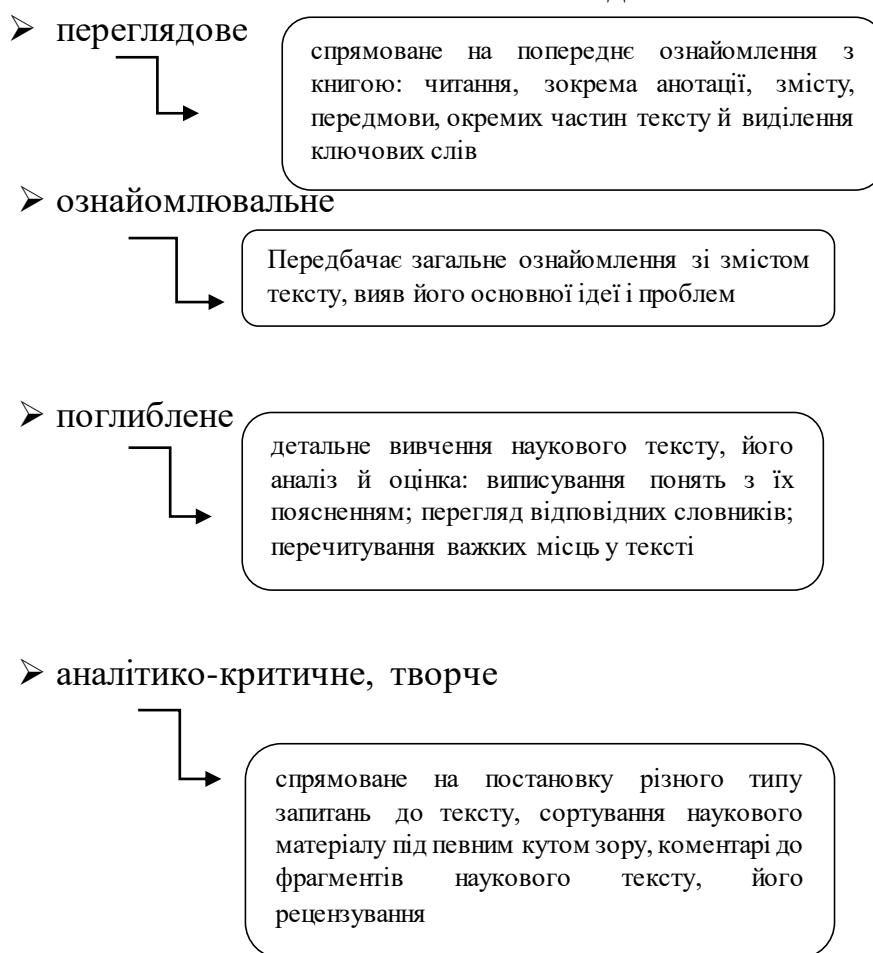
– науковий текст мішаного типу (поєднує ознаки різних видів наукових текстів) (Семенов О. М. *Культура наукової української мови* : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 66–67 [7]).

2. Культура читання наукового тексту

Сприймання наукового тексту – психічний процес відображення людиною змісту тексту за безпосереднього впливу на органи чуття.

Усвідомлення наукового тексту – осягнення, осмислення структури тексту через аналіз вербальної форми тексту.

Різновиди читання:

План роботи з науковим текстом (за Г. Онуфрієнко [5])

1. Читати текст з олівцем у руках.
2. Ознайомитися з бібліографічним описом тексту.
3. Переконатися в розумінні всіх слів, термінів, терміносполук, фраз.
4. Осмислити здобуту інформацію, спираючись на свої знання й досвід.
5. Дібрати приклади, що також ілюструють головні ідеї (думки) тексту.
6. Перечитати найважливіші за змістом фрагменти тексту й ті, що ще не зовсім зрозумілі або ж викликають певний сумнів.
7. Письмово передати основну інформацію наукового тексту.

8. Ознайомитися, за можливості, з рецензіями на опрацьований науковий текст.

Читаючи науковий текст, варто користуватися помітками, робити виписки тощо.

Загальноприйняті помітки в науковому тексті

! – повна згода з тим, про що йде мова в тексті

? – незгода з автором, сумнів

?! – здивування

NB – дуже важливо

V – важливо

~~ – цікаво, може знадобитися

Лекція № 4

Тема: Комунікативно-прагматична специфіка наукових текстів

План

1. Композиція писемного наукового тексту
2. Наукова стаття як самостійний науковий твір
3. Наукова рецензія
4. Науковий відгук

Поняття і терміни: *публікація, видання, науковий журнал, реферат, контрольний реферат (службовий, творчий, навчальний, інформативний), доповідь, наукова доповідь, тези доповіді, наукова стаття, монографія, наукова монографія, навчальний посібник, підручник, відгук, рецензія, анотація.*

Література

1. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова : теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.

2. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навчальний посібник. Глухів: Глухівський ПНУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.

3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. І. В. Чорний, В. А. Перцева, І. М. Голопич. Харків : ХНУВС, 2019. 272 с.

4. Мовна особистість в освітньому просторі : монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 142 с.

5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

6. Основи наукового мовлення : навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2005. 80 с.

7. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

8. Ткачук О. В., Наконечна Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2018. 160 с.

1. Композиція писемного наукового тексту

Як би логічно не було вибудовано статтю, це ще не остаточна підстава для її успішної презентації на конференції. Саме конференції дають великі можливості для апробації отриманих результатів, тут демонструють, ілюструють, роз'яснюють матеріали, що розкривають сутність пропонованих новинок. Однак, напевне, у кожного траплялося, коли начебто добре «відшліфована» стаття не знайшла очікуваного відгуку у слухачів. Цьому можуть бути різні причини. Сьогодні заострює потребу витлумачення нової ідеології наукового текстотворення та текстосприймання або, на переконання багатьох дослідників, риторики наукового мовлення.

Аспекти такого підходу було означено ще в працях В. Виноградова, М. Бахтіна. Розглянемо композиційно–логічну побудову наукового виступу з урахуванням методичних порад Л. Мацько, Л. Кравець, Г.

Онуфрієнко, Г. Сагач. Структурування промови – це творчий процес, який майже не підлягає стандартизації.

Зазначимо, що наукова доповідь, науковий виступ – це жанр наукового стилю, який припускає розгорнуте повідомлення на спеціальну тему на науковій, науково-практичній конференції, засіданні вченої ради, наукового товариства тощо.

Етапами підготовки наукового виступу є:

- 1) інтенція (винайдення);
- 2) диспозиція (розташування);
- 3) елокуція (словесне оформлення думки);
- 4) меморія (запам'ятовування);
- 5) акція (публічне виголошення виступу);
- 6) релаксація (ослаблення напруження).

Розгляньмо ці етапи детальніше.

На *етапі інтенції* формуємо задум і визначаємо мотивацію виступу (чого ми очікуємо від цього заходу), тему, мету, ідею, коло інформації (наукові і науково-популярні праці, художні твори, результати соціологічних досліджень тощо) та завдання її інтерпретації у виступі. Важливе значення має назва теми. Заголовок повинен бути зрозумілим, відображати зміст промови і зацікавлювати слухачів.

На *етапі диспозиції* складаємо деталізований план виступу: вступ має пробудити інтерес слухачів, основна частина буде логічним продовженням питань вступу, презентує авторське бачення проблеми, у висновках узагальнюємо основні думки та ідеї виступу. Визначаємо проблеми дискусійного характеру, добираємо фактичний матеріал, прогнозуємо можливі запитання слухачів і відповіді під час обговорення виступу.

На *етапі елокуції* здійснюємо стилістичне оформлення виступу: перевіряємо матеріали на відповідність логіці викладу, точності інформації, чинним мовним/мовленнєвим нормам. Не вживаймо розмовних слів; жаргонізмів, суржикових елементів, складні синтаксичні конструкції.

Нарешті текст виступу написаний. Проте не варто розраховувати на те, що цей текст ми прочитаємо. Уявімо, що аудиторія не буде оснащена кафедрою, і доведеться тримати записи перед собою. Така несподіванка призведе до зайвого хвилювання і зниклої впевненості. До того ж відсутність безпосереднього контакту зі слухачами теж негативно впливає на сприйняття промови.

Краще, як переконає досвід, виступати з опортям на текст. Це справляє враження вільного володіння матеріалом і додає впевненості оратору. Отже, опануймо текст риторично, тобто виділимо місця, де потрібні психологічні або логічні паузи. Функції контакту виконують дієслова *з'ясуємо, простежимо, розглянемо, схарактеризуємо, уточнімо, пояснімо, відзначмо, порівняємо, зіставмо; розмежуємо, продемонструємо*. Тренування допоможе перевірити написаний матеріал, провести хронометраж, унести потрібні уточнення і виправлення, відпрацювати інтонацію.

Акція, або публічне виголошення промови, відзначається контактом з аудиторією. Важливими при цьому є різноманітність тональних рисунків, чистота і ясність тембру, гнучкість, рухомість, адаптивність, а також емоційна насиченість фрази і сугестивність (здатність голосу навіювати емоції і впливати на поведінку адресата). Чітка вимова слів указує на внутрішню дисципліну, нечітка, «розпливчаста» вимова свідчить про невпевненість оратора.

Своєрідне поєднання певних інтонаційних елементів у мовленні доповідача (збільшення інтенсивності голосу, різноманітна структура фраз, емотивні інтонації, інтонації важливості тощо) засвідчує індивідуальний інтонаційний стиль. О. Філіпова переконливо доводить, що це своєрідна інтонаційна манера мовлення, що виявляється в перевазі тих чи тих варіантів інтоном, використовуваних у професійно значущих жанрах мовлення.

Психологічній підготовці й оратора, й аудиторії до спілкування сприяють паузи. Для більш чіткого осмислення тексту використовуємо також і логічні паузи.

Найкращою позою для виголошення промови є нескуте стояння за столом, кафедрою, трибуною з трохи піднятою головою й розправленими плечима. Вдивляймося у слухачів. Виступаючи, промовляймо фрази чітко, виразно, емоційно і впевнено. Не зловживаймо увагою, добре, коли виступ триває чітко визначений час.

Після виступу слід проаналізувати його з точки зору змісту і композиції крізь призму спілкування з аудиторією, його сприйняття адресатом, характер концентрації уваги. Варто з'ясувати основні причини ослаблення уваги слухачів, проаналізувати ефективність прийомів контакту з аудиторією, уточнювальні, доповнювальні, коректувальні, проблемні відповіді на запитання аудиторії.

У наукових джерелах добре описано й особливості культури аудіювання доповіді. Розглянемо деякі з порад.

1. Сприймаючи на слух наукову інформацію, намагаймося визначити в ній головне за зміною інтонації, темпу, голосу, за паузами, які завжди передують висновкам, за риторичними і проблемними запитаннями.

2. Під час аудіювання доповіді, повідомлення спробуймо переробити зміст почутого, максимально лаконізуючи інформацію, але без втрати головного і цінного в ній.

3. Намагаймося відкидати неголовне, надлишкове; уникати фраз, що дублюються.

4. За потреби здійснімо можливе переконструювання речень.

5. Здійснімо самоконтроль, з'ясувавши:

а) чи всю головну інформацію згідно з темою відбито в тексті;

б) чи не порушено логічний зв'язок під час скороченого запису інформації;

в) чи всі використані символи та аббревіатури є абсолютно точними відповідниками слів і словосполучень;

г) чи залишилася точною інформація після переконструювання речень;

д) чи не зроблено орфографічних, лексичних та граматичних помилок під час записування.

6. Відредагуймо за результатами самоконтролю зміст, структуру та мовне оформлення одержаного конспекту.

Кожний науковець повинен прагнути до введення в науковий обіг результатів своїх досліджень. Результати наукової діяльності оформляють не лише у вигляді курсової або кваліфікаційної роботи бакалавра, магістра, дисертаційної праці доктора філології, докторської дисертації чи анотації до дисертації. Їх узагальнюють також у рефератах, тезах доповідей, статтях, монографіях, методичних і практичних матеріалах, підручниках, навчальних посібниках та ін.

Для науковця важливо оволодіти технікою написання рефератів, наукових статей, монографій, тез доповідей і підготовки доповідей на конференції так, щоб вони не лише відповідали вимогам жанру публікації (виступу), а й були відповідним чином сприйняті читачами і слухачами. Це висуває певні вимоги до логіки побудови доповіді чи статті, її форми, стилю і мови.

2. Наукова стаття як самостійний науковий твір

Публікація (лат. *publicato* – оголошую всенародно, оприлюднюю) має три найпоширеніших визначення:

1) доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення;

2) розміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (робіт);

3) текст, надрукований у будь-якому виданні.

Головні функції публікацій:

- оприлюднення результатів наукової роботи;

- свідчення про особистий внесок дослідника в розроблення наукової проблеми (особливе значення мають індивідуальні публікації, роботи у співавторстві потребують додаткових роз'яснень);

- підтвердження достовірності основних результатів і висновків наукової роботи, новизни і наукового рівня (оскільки після виходу у світ публікація стає об'єктом вивчення й оцінки широкою науковою громадськістю);

- відображення основного змісту наукової роботи;
- фіксація завершення певного стану дослідження або роботи загалом;
- забезпечення первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання та ін.

Особливе значення мають наукові публікації, що вийшли друком у формі видань. *Видання* – документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання.

За обсягом розрізняють два види наукових неперіодичних видань: *книга* (книжкове видання обсягом понад 48 сторінок); *брошура* (книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок).

Особливу складність викликає визначення наукового статусу статей. Слід враховувати, що газетні статті не кваліфікують як наукові. Крім того, проблематичним є уналежнення до розряду наукових статей, опублікованих у громадсько-політичних і науково-популярних журналах.

Статті наукового характеру друкуються переважно в наукових збірниках або журналах. *Науковий журнал* – журнал, що містить статті та матеріали досліджень теоретичного або прикладного характеру, який призначено переважно фахівцям певної галузі науки.

За цільовим призначенням наукові журнали поділяють на:

- науково-теоретичні,
- науково-практичні;
- науково-методичні.

Повне опублікування основних наукових результатів дисертаційних праць на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, є однією з вирішальних передумов атестації наукових кадрів. Отже, публікації для здобувачів наукового ступеня мають особливе значення.

Кожному науковцеві слід систематично вести облік власних публікацій у картотеці, списку або комп'ютерному банку даних за особливими правилами бібліографічного списку або за схемою: назва праці; характер роботи; вихідні дані; обсяг в обліково-видавничих аркушах; співавтори. Слід також мати оригінали або копії власних публікацій.

Наукова стаття є одним з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює

конкретне окреме питання за темою дослідження, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам. Оптимальний обсяг наукової статті – 6-12 сторінок (0,5-0,7 др. ар.). Рукопис статті, зазвичай, має містити повну назву роботи, прізвище та ініціали автора(ів), анотацію (почасти на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру, її текст, як правило, не поділяється на розділи і підрозділи. Умовно в тексті статті можна виділити такі структурні елементи.

Вступ – постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед державою, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності (1 абзац або 5-10 рядків).

Основні (останні за часом) дослідження і публікації, на які спирається автор; сучасні погляди на проблему; труднощі в розробленні певного питання, виділення нерозв'язаних питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5-2 сторінки машинописного тексту через два інтервали);

Формулювання мети статті (постановка завдання) – висловлюється головна ідея публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті випливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з теми (1 абзац, або 5-10 рядків).

Виклад змісту власного дослідження – основна частина статті. У ній висвітлюють основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання та аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення і реалізацію основних висновків тощо (5- 6 сторінок).

Висновок, у якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість; коротко накреслюються перспективи подальших розвідок з теми.

Жанр наукової статті вимагає дотримання певних правил:

- у правому верхньому куті розміщуються прізвище та ініціали автора; за необхідності вказують відомості, що доповнюють дані про автора;
- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (якомога менше слів, краще – до п'яти);
- ініціали ставлять перед прізвищем;
- слід уникати стилю наукового звіту чи науково-популярної статті;
- недоцільно ставити риторичні запитання; мають переважати розповідні речення;

- не слід перевантажувати текст цифрами 1, 2 та ін. у переліках тих чи тих думок, положень; перелік елементів, позицій слід починати з нового рядка, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою;

- прийнятним у тексті є використання словосполучень переліку: «спочатку», «зрозуміло що», «на початку», «спершу», «потім», «дійсно», «далі», «нареши́ті», «по-перше», «по-друге», «можливо», «за думкою», «за даними», «між іншим», «у зв'язку з тим», «на відміну», «поряд із цим», «таким чином» тощо.

- не варто зловживати цитатами в статті; необхідно зазначити основну ідею, а після неї в квадратних дужках зробити покликання на джерело інформації;

- усі покликання на авторитети подають на початку статті, основний обсяг статті присвячують викладу власних думок; для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій не слід наводити висловлювання інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше і не підлягає сумніву;

- стаття має завершуватися конкретними висновками і рекомендаціями. Рукопис статті підписує автор(и). Її подають до редакції у двох примірниках. За потреби до неї додається електронна версія. Особливо цінними є статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України та журналах наукометричних баз даних. У науковій публікації, доповіді, виступі потрібно уникати:

- неточності і розпливчастості формулювання назви;
- невизначеності особистого внеску в дослідження;
- поверхового викладу змісту та результатів дослідження;
- дублювання змісту публікацій;
- досить короткого терміну оприлюднення результатів дисертації.

3. Наукова рецензія

Процес рецензування завершується підготовкою *рецензії*, тобто оцінкою певного наукового джерела (або джерел) і викладом зауважень, рекомендацій і пропозицій. Цей науковий жанр виникає у ХІХ – на початку ХХ ст. для забезпечення оперативного реагування на помітні наукові досягнення.

Наукова рецензія виконує функції *інформування*, тобто ознайомлення з науковим твором (або кількома творами) й *оцінювання та осмислення* в науковому соціумі певного наукового знання. Окрім того, виділяють також прагматичну та рекламну функції рецензії, якщо потрібно зацікавити аналізованим твором потенційних читачів. Автором рецензії, як правило, є фахівець тієї самої галузі або спорідненої, до якої належить і рецензована наукова стаття, монографія, підручник, навчальний посібник, кваліфікаційна робота чи дисертація.

Основні тематичні блоки рецензії: автор, уявний адресат, зміст, призначення. Основні елементи рецензії:

- об'єкт і предмет аналізу;
- актуальність теми;

- короткий зміст;
- формулювання основної тези;
- загальна оцінка;
- недоліки, пропозиції, побажання;
- висновки.

Об'єктом оцінювання, передовсім, є:

- повнота, глибина, всебічність розкриття теми;
- новизна та актуальність поставлених завдань і проблем;
- коректність аргументації і системи доказів;
- достовірність результатів;
- переконливість висновків.

Етапи рецензування (за Г. Онуфрієнко [5, с.120]):

1. Визначимо предмет наукового аналізу (доповідь, реферат, журнальна стаття, навчальний посібник тощо).
2. З'ясуємо ступінь актуальності теми дослідження (для певної галузі знань, розв'язання практичних завдань тощо).
3. Проаналізуємо зміст наукової роботи і з'ясуємо ступінь її новизни й оригінальності в розв'язанні певних питань, проблем тощо.
4. Установимо теоретичне і практичне значення рецензованої роботи.
5. Схарактеризуємо виявлені недоліки та прорахунки в рецензованій роботі за умови аргументування власних зауважень.
6. Об'єктивно, лаконічно, ясно й чітко подамо загальну оцінку роботи.
7. Сформулюємо висновки з урахуванням виду та жанру рецензованого наукового джерела, його мети і поставлених автором завдань.
8. Перевіримо записаний текст рецензії на узгодженість між змістом і формою та на відповідність чинним мовним/мовленнєвим нормам.
9. Здійснимо самоконтроль виконаної роботи.
10. Відредагуємо (у разі потреби) текст рецензії.

Особливість рецензії полягає й в умінні рецензента спілкуватися, вести уявний діалог з автором твору або читачами. Ця робота є доволі складною, відповідальною і вимагає від рецензента, окрім достатнього вільного часу, не лише високого професіоналізму, а й сформованості та досконалості багатьох практичних умінь і навичок для забезпечення об'єктивності, якості, ґрунтовності й переконливості оцінювання.

4. Науковий відгук

Відгук – довідково-інформаційний документ, у якому містяться висновки уповноваженої особи або установи щодо перечитаних наукових чи мистецьких робіт. Реквізити: 1. Назва документа. 2. Заголовок (автор, назва роботи, її мета). 3. Текст: а) вступ, у якому звичайно здійснюється теоретичне обґрунтування актуальності теми; б) стислий виклад основних положень аналізованої роботи; в) висновок з пропозиціями, оцінкою, критичними зауваженнями. 4. Підпис. 5. Печатка. 6. Штамп підтвердження підпису. 7. Дата.

МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА. Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника. Науковий стиль української мови в професійному спілкуванні.

Питання

1. Наука як феномен культури. Вимоги до особистості науковця. Авторське право. Науковий ідіостиль.
2. Мовна культура науковця. Вияв рівнів мовної культури науковця.
3. Мета, завдання, сфера використання, основні функції наукового стилю. Підстили наукового стилю.
4. Елементи наукового стилю української мови в давній книжній українській мові. Наукові твори Київської Русі.
5. Збагачення тематики наукових творів з філософії, риторики, історичної мемуаристики в кінці XVI – на початку XVIII ст.
6. Особливості українського наукового тексту кінця XIX – початку XXст. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С. 251–271.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 114-133.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
4. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс : парадокси розвитку. *Вісник Київськ. міжн. ун-ту*. 2004. Вип. 3. С. 13-25.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.

Порівняльна характеристика дискусії і полеміки (за О. М. Семенов [2])

ДИСКУСІЯ	ПОЛЕМІКА
Мета: з'ясувати і зіставити різні погляди та досягти певного ступеня згоди між учасниками або спільного рішення стосовно теми дискусії	Мета: захистити і утвердити власну думку через спростування думки супротивника
Учасники: опоненти	Учасники: суперники, конкуренти
Тему формулюють заздалегідь, засоби і прийоми коректні і прийнятні для всіх учасників	Допускаються експресивність, ситуативність

Практичні завдання

1. До яких основних різновидів наукового стилю варто віднести подані жанри досліджень?

Наукова монографія, наукова стаття, реферат, анотація, тези, підручник, навчальний посібник, конспект, реферативний огляд, резюме, тези, доповіді, курсова, магістерська роботи, дисертація, аналітична записка, науковий звіт, рецензія, відгук.

2. *Український мовознавець А. Капелюшний узагальнює риси наукового стилю. Проілюструйте наведені нижче ознаки прикладами з наукових текстів:* уживання термінів; використання абстрактної лексики; використання наукової фразеології (складених термінів); переважання іменників, використання категорії числа іменників з послабленим граматичним значенням; використання прикметників для уточнення змісту поняття через зазначення його ознак; широке вживання дієслова у формі теперішнього позачасового; використання форм особи дієслів та особових займенників у найбільш абстрактно-узагальнених значеннях; використання прислівників у сполучній функції; використання різноманітних складних речень і складного синтаксичного цілого.

3. *Поміркуйте, чи є нормативними такі вислови. За потреби виправте помилкові варіанти. Складіть діалог, використовуючи частину висловів.*

Наукова ступінь; дякуючи вам; згідно наказу; приведені показники співпадають; можемо привести слідувачі приклади; по нашій кафедрі два аспіранта; завідувачий відділом; по крайній мірі; співпадіння обставин; явна помилка; як нами вже відзначалось; дані експерименту виявили більш кращий результат; питання по подальшому вивченню; на етапі дослідження були допущені такі дефекти.

4. Проаналізуйте інфографіку та доповніть новою інформацією.

Видатні праці
У Київській Русі науковий стиль розвивався переважно на основі перекладних науково-природничих та історичних творів

- Переклад світової історії Іоана Малали
- «Хроніка» Георгія Амартола
- «Хроніка» Георгія Сінкела
- «Шестодневи» виклад природознавства у формі коментаря до історії шести днів творення світу
- Збірка філософських промов Г. Конинського
- «Ізборник» Святослава
- «Лексикон словенороский» Памви Беринди

Наукові жанри

У XVI — XVII ст.
монографії, трактати, лексикони, проностики, послання, бесіди

У XVIII ст.
народно-розмовна мова в науковому стилі закріплювалася найпоширеніше в науково-практичних жанрах: лікарських і господарських порадниках, травниках, календарях, рецептах, приспихах.

Перша сторінка одного з найдавніших словників української мови — «Лексиконъ словенороскій» Памви Беринди

готувалися і видавалися в Острозькій академії, Львівському братстві, Києво-Могилянській академії, Києво-Печерській лаврі та в інших навчальних закладах, братствах, монастирях України.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 1

1. Прочитайте цікаві факти. У яких промовах і з якої нагоди їх можна використати?

Варіант 1

Текст 1. Жителі Папуа Нової Гвінеї розмовляють майже на 700 мовах (це складає приблизно 15% від усіх мов світу). Серед цих мов існує безліч місцевих діалектів, що використовуються для спілкування людей між селами.

Текст 2. На території України розміщена справжня пустеля, яка, до того ж, є другою за величиною в Європі, поступаючись лише пустелі Ринь на заході Казахстану. Мова йде про Олешківські піски, які розкинулися на території кількох районів Херсонської області.

Текст 3. Людству відомі так звані поліглоти, тобто люди, які володіють багатьма мовами.

Найвидатнішим поліглотом усіх часів і народів вважається доктор Гарольд Уільямс з Нової Зеландії (1876-1928). Він у дитинстві вивчив латинську і грецьку, іврит, чимало європейських мов, мови тихоокеанського регіону (вільно говорив 58 мовами і багатьма діалектами). Під час відвідування Ліги Нації у Женеві Гарольд Уільямс був єдиною людиною, яка спілкувалася з кожним делегатом його рідною мовою.

Відомий поліглот – український письменник Микола Лукаш – володів двома десятками мов; викладач Московського державного університету Андрій Залізник – чотирма десятками.

Варіант 2

Текст 1. Аналогом вислову «біла ворона» у багатьох європейських мовах є ідіома «чорна вівця». Хоча якщо ми називаємо білою вороною просто виключного члена суспільства, то, називаючи людину чорною вівцею, європейці натякають ще й на небажаність перебування такого члена в суспільстві. У цьому сенсі ідіома зближується з іншим російським висловом – «паршива вівця».

Текст 2. Найперша вітальна листівка датується 15 сторіччям і зберігається у Британському музеї. Вона приурочена до Дня усіх закоханих. Дослідники сходяться на думці, що її автором був герцог Орлеанський, який начебто і надіслав цю листівку з буцегарні своїй коханій.

Текст 3. Найпопулярнішою з усіх штучних мов є есперанто. Творець її – польський окуліст і поліглот Людвіг Заменгоф (1859-1917). Псевдонім його – Doctoro Esperanto («той, хто надіється») – став назвою мови. Вона легка й доступна у вивченні. У цій мові існує 16 правил і жодного винятку. Є лише два відмінки – називний і знахідний, наголос падає на передостанній склад. Усі іменники закінчуються на –о, всі прикметники –на –а. Відсутні м'які та тверді приголосні.

За багатством і єдністю цієї мови пильно стежить особлива Академія есперанто, завдяки чому вона стає дедалі більш природною. Сьогодні есперанто звучить на всесвітніх конгресах, у клубах есперантистів, а понад тридцять радіостанцій світу ведуть цією мовою передачі.

2. Прочитайте роздуми українського мовознавця Р. Зорівчак щодо ролі голосу. Поміркуйте, яке значення має голос для науковця, котрий виголошує доповідь? Які ознаки такого голосу?

Професор Львівського національного університету імені Івана Франка, дійсний член НТШ О. Сербенська вважає голос найкращим інструментом, що його створив Господь Бог: «Голос – це сукупність різних щодо висоти, сили й тембру звуків, які видає людина за допомогою голосового апарату. У кожній людині голос має свій тембр – своєрідне забарвлення, силу, звучність, які багато в чому залежать не лише від фізіологічних, вроджених особливостей, а й від того, чи людина вдосконалює свій голос, дбає про добру, чітку дикцію.

Звертаючи велику увагу на писемне мовлення, ми часто не зосереджуємося на тому, щоб гарно висловлюватися, виробляти свій голос, уміти, так би мовити, «ставити» його, пізнавати його діапазон, знати дію резонаторів, голосових зв'язок, визначати оптимальну тональність.

Не забуваймо, що успіх спілкування часто залежить від якості голосу, його тембру. Голос має широку палітру характеристик. Недаремно у «Словнику епітетів української мови» (За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Довіра, 1998 р.) зафіксовано понад 300 означень до слова «голос» (і цей ряд ще не є вичерпаний!). Вочевидь, диктори, актори, промовці, поети та вчителі повинні бути надзвичайно уважні до свого голосу та постійно над ним працювати».

3. Оцініть та обґрунтуйте свою оцінку доповіді (виступу) вашого однокурсника за такими критеріями:

- Виявлення достатнього кругозору з проблеми.
- Манера викладу доповідача.
- Наявність ідеї, що має безумовний науковий інтерес.
- Мета виступу.
- Чітко виражені переходи від однієї частини до іншої.
- Наявність логічного завершення.
- Мова документа.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ТЕМА. Мовні засоби української наукової мови.

Питання

1. Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю.
2. Лексика наукового стилю.
3. Цінність терміна в науковому тексті. Основні вимоги до термінів.
4. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Поняття «авторський термін».
5. Основні способи термінотворення.
6. Фразеологізована термінологія і кліше.
7. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів.
8. Синтаксис наукового мовлення.

9. **Форми передачі чужої мови (пряма, непряма мова, цитата) у науковому стилі.**

Література

1. Семенов О. М. *Культура наукової української мови* : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 62-99.

2. Голуб Н. Б. *Риторика у вищій школі* : монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. С.270-310.

3. Кочан І. М. *Лінгвістичний аналіз тексту* : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. С. 314–330.

4. Сербенська О., Білоус М., Дацишин Х. *Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити* : навч. посібник. 2-ге вид., доповн. і перероб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 40.

Практичні завдання

1. Прочитайте тексти. Визначте тип тексту (опис, міркування, розповідь), ключові слова, лексичні і граматичні засоби.

Що ж таке наука і яке місце посідає в ній мова? Наука, якщо їй дати коротке визначення, – це форма людських знань, система понять про закони розвитку природи, суспільства й мислення для передбачення і перетворення дійсності в інтересах суспільства. Як бачимо, і мова, і наука пов'язані із мисленням людини. Як ми мислимо, таку науку й таку мову маємо.

Мені часто доводилося вислуховувати такі нісенітниці, що українська мова застаріла, патріархальна й не пасує для наукових праць. Часто українські науковці й самі сприяють таким висловлюванням, надміру захоплюючись діалектами, поверненням до мови, яка була характерна ще в 19-му столітті. Наведу приклад. На початку 20-го століття в Західній Україні була розроблена парадигма, що в запозичених словах із латини звук «а» потрібно передавати звуком «я». Тому тоді писали «радіяція», і до такої парадигми багато хто зараз повертається (*Р.Гудба*).

2. Поставте наголоси у словах. Складіть речення в науковому стилі з урахуванням наведених слів.

Вимога, випадок, бюлетень, вказівка, дійовий, документ, магістерський, навчання, найяскравіший, насамкінець, переобрання, передовсім, передусім, запитання, позачерговий, показник, показники, помилка, помилки, рукописний.

3. До запозичень доберіть українські відповідники, подані нижче. Виберіть п'ять з них і складіть науковий текст.

Гетерогенний, демілітаризація, дескриптивний, детермінувати, компаративний, еквівалент, конденсувати, рафінований, секундарний; ліміт; симптом; пролонгація; прерогатива; превалювати; акумулювати; адекватний; індіферентний; радикальний; превентивний.

Спричиняти, порівняльний, відповідник, згущувати, ущільнювати, різнорідний, роззброєння, обмеження; ознака; продовження; перевага (виключне правило); переважати; збирати, нагромаджувати, накопичувати;

рівний, відповідний, тотожний; байдужий, неактивний; докорінний; запобіжний; різнорідний; очищений, описовий, визначати, зумовлювати, очищений, вторинний.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 2

1. Зробіть морфолого-стилістичний аналіз текстів.

Примітка: Розкрийте особливості лексики та фразеології, морфології, синтаксису відповідно до стилістики української наукової мови. Визначте типи текстів і схарактеризуйте їх.

Текст № 1. *Основоположним принципом будь-якого наукового дослідження вважають методологічний принцип об'єктивності. Він виражається у всебічному врахуванні факторів, які зумовлюють те чи інше явище, умов, в яких ті розвиваються, адекватності дослідницьких підходів і засобів, які дають можливість одержати справжні знання про об'єкт, передбачають виключення суб'єктивізму, однобічності й упередженості в підборі й оцінці фактів (С. Гончаренко).*

Текст № 2. *Вираз «некомфортабельність» наукової роботи у застосуванні до занять математикою належить відомому сучасному математику Куранту. Ним він пояснював, чому математики у величезній більшості випадків рано закінчують свою власну творчу роботу: вони не витримують постійної внутрішньої напруги. Так звана спокійна наукова робота, якщо тільки йдеться про справжню наукову роботу, є міфом (С.Гончаренко).*

Текст № 3: *Справді, якщо бодай побіжно ознайомимося зі змістом психопедагогіки Е. Стоунса, то переконаємося, що врешті-решт ми маємо людську педагогіку, де чітко окреслені два суб'єкти педагогічної дії, завдання й цілі їхньої спільної праці, засоби досягнення цілей, мотивації їхньої праці й ін. Маємо вступ і 18 розділів (без поділу на підрозділи). Звернемо увагу на назви: Ті, хто навчаються, учителі, психологи; Учіння. Основи; Мова й учіння людини; Думка, мовленнєве спілкування, дія; Мовленнєве спілкування вчителя; Типи мовленнєвого спілкування; Завдання учіння; Аналіз учіння; Навчання поняттю; Навчання психомоторним навикам; Навчання вирішенню проблем; Закріплення учіння; Структура навиків учіння; Програмоване учіння; Оцінка учіння й навчання; Розроблення тесту; Чи потрібні виміри?; Навчання учінню.*

Перед нами розгорнута програма підготовки вчителя до педагогічної дії зі значної кількості питань із проблем учіння й виховання. Ця програма називається педагогічною майстерністю(І.Зязюн).

Текст № 4 : *Фундаментальною основою дослідження слугують роботи, в яких обґрунтовано: сутність і зміст професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема в умовах вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації економічного профілю (В. Анненков, Р.Бужикова, В. Крижанівська, М.Левочко, А. Нісімчук та ін.);– особливості формування професійного мовлення фахівців аграрного (Л. Барановська, В. Михайлюк), технічного (В.*

Момот), медичного (М.Лісовий, С. Поплавська, Н.Шигонська), економічного профілю (В.Борисенко, Т. Ганніченко, Т.Іванчикова, Г. Копил, Н. Костриця, Т.Черкашина) (В.Гордієнко).

Текст № 5 : *Методологічні принципи визначення та відбору поняттєво-термінологічного апарату дослідження дозволили класифікувати поняття в 4 групи, як це показано на рис. 1.1.*

Виділимо поняття, які увійшли до складу кожної групи (І.Соколова).

Текст № 6: *Як засвідчили результати констатувального зрізу, студентів із високим рівнем сформованості дискурсивної компетенції не було ні в контрольній (далі – КГ), ні в експериментальній (далі – ЕГ) групах.*

На достатньому рівні перебувало 12% респондентів КГ і 16% ЕГ, що продемонстрували належне володіння термінологічною базою теорії дискурсу й елементами дискурсивного аналізу тексту (О.Кучерява).

2. Дотримуючись мовних норм, зокрема розмежовуючи значення слів, виділені слова введіть у науковий текст і поясніть їхнє значення:

здібний – «який має природні здібності; обдарований» і **здатний** – «який має можливість, силу, певні дані щось зробити; спроможний». Слово **зумовлювати** означає бути причиною чогось, приводити до чогось, викликати щось; будучи умовою існування, розвитку, формування чогось, визначати його характер, якість, специфіку та ін., слово **обумовлювати** – ставити в залежність від певних умов, обставин; визначати умови, термін чогось. Не варто сплутувати і слова **запитання** і **питання**. **Запитання** – це словесне звернення, яке потребує відповіді. Слово **питання** здебільшого вживають, коли йдеться про якусь проблему, справу, що потребує розв'язання або вивчення. Слово **ставлення** уживають у значенні «характер поведінки з ким, чим-небудь», слово **відношення** має такі значення: 1) «взаємозв'язок між предметами, явищами, величинами», 2) «діловий лист».

3. Зробіть лінгвістичний аналіз тексту за тематикою вашого дослідження.

Аналіз

- Пропонований текст – зразок власне наукового стилю, про що свідчить
- чітке формулювання проблеми;
 - огляд наукової літератури;
 - покликання на праці;
 - аргументація (наведення цитат і покликань на першоджерела);
 - коментар думок інших учених, науковців;
 - чітка структура тексту;
 - логічність і послідовність викладу;
 - точність і лаконічність викладу.

До мовних особливостей тексту належать:

- відсутність (або наявність) емоційної лексики;
- відсутність (або наявність) слів у переносному значенні;
- наявність (або відсутність) слів-термінів.

Морфолого-словотвірний рівень аналізу

Часто вживаються

- 1) абстрактні віддієслівні іменники з суфіксом -ння (усвідомлення, висловлювання, розмежування, відображення...);
- 2) із суфіксом -ик (а) (стилістика, лінгвістика ...);
- 3) відприкметникові іменники на -ість, (єдність, індивідуальність...);
- 4) прикметники із суфіксами -альн- (індивідуальний, магістральний...).

Лексично текст багатий на мовознавчі і загальнонаукові терміни – генологія, стиль, жанр, стилістика, жанрові стилі... . Достатньо вжито слів іншомовного походження – стилістика, ідіостиль, генеалогія, елемент тощо.

Морфологічний рівень

Виявлено широке функціонування різних частин мови:

- іменники з абстрактним значенням – розвиток, жанр, стиль...;
- відіменникові прикметники – жанровий, індивідуальний, колективний, мовленнєвий;
- дієслова та дієслівні форми – розглядаючи, звернімося, йдеться, проведено, розмежовано, вживаються ...;
- прислівники – справедливо, нерозривно, зокрема...;
- неозначені або вказівні займенники – деякі, будь-який, такий, сам....

Автор використовує коректну форму дієслів: звернімося, йдеться, проведено, які передають хід авторської думки, але не акцентують уваги на авторському «я».

Синтаксичний рівень

Широко використовуються складнопідрядні речення – *автор пише про те, що ...; два типи одного поняття «стиль» чітко не розмежовано, хоча в лінгвістиці ...;*

Нерідко використовуються вставні конструкції – *як справедливо зазначають деякі дослідники...*;

Використання прямої мови, що є характерною ознакою наукового стилю.

Частими є використання **однорідних членів речення** (однорідні ряди підрядних речень тощо) – ... у багатьох видах документів, у військових командах, у словесних сигналах на виробництві тощо.

Відмінними рисами публікації є фактична насиченість, інформативність: у кожному наступному реченні автор вмщує новий факт або нову думку...

Це яскравий приклад індивідуального наукового стилю автора.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА. Наукові тексти різних жанрів, властивості і структурно-сміслові компоненти.

Питання

1. Науковий текст як комунікативний блок. Структурні елементи наукового тексту. Аспекти розгляду наукового тексту. Типи інформації.
2. Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні.
3. Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні.
4. Основні функції різножанрових наукових текстів.
5. Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні.
6. Наукові тексти академічного підстилю (статті, дисертації, монографії).
7. Авторський стиль наукового письма.
8. Поняття композиції в науковому тексті. Основні компоненти композиції.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С.270-310.
2. Кочан І. М., Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. С. 314–330.
3. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С.156=170.
4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : Соц. диференціація укр. мови. Київ : Критика, 2005. С. 11-12 (Вступ).
5. Сухомлинський В. Слово про слово. Вибрані твори у 5 т. Т.5 С. 160-167.

Практичні завдання

1. *На прикладі запропонованого наукового тексту (Хом'як І. М. Науковий текст як об'єкт вивчення стилістики) проілюструйте категорії проспекції та ретроспекції. Прокоментуйте способи викладу матеріалу в науковому дослідженні. Виокремте ключові поняття. Схарактеризуйте їх представлення в науковому тексті.*
2. *Подайте зразки мовних формул (звертання, представлення, актуалізації уваги, прощання і под.), які забезпечують мовленнєвий контакт, підтримують прийняте в науковому середовищі спілкування в потрібній тональності.*
3. *Визначте провідну ідею висловлених міркувань науковця. З'ясуйте особливості його індивідуального стилю (Режим доступу до електронної версії: <http://slovoprosvity.org/2017/04/01/akademik-nanu-stepan-pavlyuk-ryatujmo-ukrajinsku-nauku/>).*

САМОСТІЙНА РОБОТА № 3

1. Прочитайте рецензії за поданими покликаннями. Виділіть у кожній рецензії вступну, основну й висновкову частини. Назвіть мовні засоби, за допомогою яких автор висловлює 1) схвальні міркування; 2) критичні міркування; 3) висновок.

1. Кононенко І., Співак О. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів. Мовознавство. 2010. № 1. URL:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27686/10-Kochergan.pdf?sequence=1>

2. Городенська К. Перше зіставне дослідження дієслівних систем. Українська мова. 2012. №3. URL:

https://www.google.com.ua/?gws_rd=ssl#q=%D0%A0%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D1%96%D1%8F+%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0

3. Городенська К. Українська неологія : рецензія. Українська мова. 2009. № 3. С. 137–141.

2. Які з наведених формулювань доречні в рецензії, а які – ні? Відповідь обґрунтуйте.

Рецензована стаття присвячена розв'язанню актуальної мовознавчої проблеми. У статті багато уваги приділяється питанню розрізнення... Чомусь автор пропустив питання... На жаль, у роботі бракує... Як не дивно, у роботі докладно проаналізовано... Ретельністю відзначається... Основну увагу в роботі зосереджено на питанні... Заслужовує схвалення ... Потрібно було докладніше схарактеризувати... У роботі докладно проаналізовано... Робота стане в пригоді викладачам і вчителям української мови Окремого коментарю потребує... Робота має цілу низку недоліків...

Чітко визначені теоретичні засади розвідки і самодостатній науково-поняттєвий апарат дали змогу авторові...

Водночас хочемо висловити деякі критичні міркування ... Ця праця сприяє кращому пізнанню специфіки міжмовної комунікації. На місці автора я б...

Важливим здобутком автора є... Деякі міркування автора викликають сумніви, зокрема... Видається непереконливим ... Робота надзвичайно цікава й корисна. У роботі несподівано вдало висвітлено... Автор не має рації в тому... Автор глибоко помиляється з приводу... Не зовсім переконливим є ... Стаття містить цінні теоретичні узагальнення стосовно...

Про самостійність дослідження свідчить також додаток до неї,

Робота відповідає чинним вимогам щодо оформлення наукових статей і може бути рекомендована до друку.

3. Напишіть рецензію на одну із запропонованих статей.

1. Федоренко С. В. Метафора в науково-технічній літературі. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2012/metafora-v-naukovo-tehnicnij-literaturi/>

2. Матковська О. Стилійстично маркована лексика в мові сучасної української політики: функціонально-прагматичний та нормативний

аспекти. *Культура слова*, 2023, 2 (99). С.150–165. URL: <https://ks.iul-nasu.org.ua/vypusky-zhurnalu/2023-2/zbirnyk-kultura-slova-99-2023.html>

3. Дільна О. Англосуржик у професійному мовленні вчителів-словесників. *Культура слова*, 2023, 2 (99). С.112–122. URL: <https://ks.iul-nasu.org.ua/vypusky-zhurnalu/2023-2/zbirnyk-kultura-slova-99-2023.html>

4. Відредагуйте речення.

1. Наукова новизна роботи полягає в етнонаціональній особливості семантики фразеологізмів у англійській та українській мовах. 2. Але на сьогодні, вчені активно вивчають предмети фразеології і типи фразеологічних одиниць, їх особливості. 3. Отже, під фразеологізмом автором розуміється окрема самостійна одиниця мови, що характеризується фразеологічним значенням, компонентним складом, граматичними категоріями, відтворюваністю. 4. Вивчення фразеологізмів має місце у роботах багаточисельних дослідників, в тому числі В. Д. Ужченка, Д. В. Ужченка і т.д. 5. Дослідженням будови слова займалися різні вчені, такі, як І. І. Ковалик Н. Ф. Клименко, тощо. 6. На основі розглянутого матеріалу, можна зробити висновок, що висвітлені вище підходи до виявлення національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць з використанням музичних інструментів, безсумнівно, мають розглядатися як єдине ціле. 7. Твердження, що мовлення є індивідуальним, підтверджується дослідженнями мови та мовлення відомого швейцарського дослідника Фердинанда де Соссюра і не менш відомого німецького вченого Вільгельма Гумбольдта. 8. Поширення метафори в численних жанрах художньої, повсякденної і наукової мови змушувало авторів звертати увагу не стільки на естетичну цінність метафори, скільки на надані нею утилітарні переваги. 9. Відношення до вживання метафори в науковій термінології і теоретичному тексті змінювалося в залежності від багатьох факторів. 10. В широкому культурному полі розуміння метафори присутнє не лише в лінгвістиці, але й у філософії, психології, літературознавстві.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА. Культура читання наукового тексту. Компресія наукового тексту.

Питання

1. Професійне читання наукового тексту. Інформаційно-пошукове, аналітико-критичне, творче читання наукового тексту.
2. Виховання читацької культури. Операції читання.
3. Способи викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення. Їх мета, структурні компоненти, мовні особливості.
4. Поняття «компресія», «мовна економія». Різновиди компресії наукового тексту: тези, конспект, реферат, анотація.

5. Тези та їх види: прості, основні, складні, похідні, оригінальні. Структура тез.
6. Конспект. Особливості конспектування.
7. Реферування наукового джерела, основні функції. Класифікація рефератів.
8. Анотування наукового джерела, мета, функції. Структура анотації.

Література

1. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп, 2015. 224 с.
2. Лутовинаова В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практичний посібник. Київ, 2007. 72 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : ЦНЛ, 2009. 392 с.
5. Шевчук Г. З., Гаврилук Л. І. Основні вимоги до написання наукової статті : методичні рекомендації. Луцьк : ВІППО, 2016. 76 с.

Загальні вимоги до цитування

- *цитати беруть у лапки, а інші розділові знаки ставлять як при прямій мові;*
- *слова цитати наводять у тій граматичній формі, в якій вони подані в джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;*
- *цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора;*
- *скорочення цитати допускається без перекручення авторського тексту.*

На місці пропуску (на початку, всередині, в кінці) ставлять три крапки. Якщо перед пропущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

- *кожну цитату обов'язково супроводжують покликання на джерело;*
- *непряме цитування (переказ, виклад думок інших авторів своїми словами) має бути точним у передаванні думок автора;*
- *якщо при цитуванні були виділені деякі слова, то в дужках подається спеціальне застереження, яке пояснює виділенням, наприклад «виділено мною». Після цих слів ставиться крапка, потім – тире і вказуються ініціали автора наукової роботи: (курсив наш. – Л.М.), (підкреслено нами. – Л.М.), (розрядка наша. – Л.М.), (Мацько Л. І. Культура фахової української мови : [навчальний посібник]. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 67–68).*

Практичні завдання

1. **На прикладі запропонованого наукового тексту** (Семеног О. М. Читання і компресія наукового тексту у професійній діяльності педагогічних працівників. URL: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/14_04.pdf) **прокоментуйте специфічні ознаки наукового стилю** (абстрагованість, інформаційна насиченість, ясність і об'єктивність викладу, конкретність, логічна послідовність, монологічний характер викладу, лінійність, точність і

однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість, аргументованість, нейтральність та ін.).

2. **Прокоментуйте систему мовних засобів запропонованого наукового тексту** (Холявко І. Термінологічна культура як ресурс ефективної науково-професійної комунікації. URL: <http://www.didling.org.ua/ojs/index.php/ling/article/view/18/52>) **й особливості їх використання.**

3. **Виправте помилки в оформленні бібліографії (за однією із чинних вимог).**

1. О. М. Пазяк; Г. Г. Кисіль. “Українська мова і культура мовлення”. Київ — “Вища школа” (1995).

2. М. І. Пентилюк: “Культура мови і стилістика” — Київ, “Вежа”, 1994.

3. Брицин В. М. і Тараненко О. О. (укладачі) Російсько-український словник. Сфера ділового спілкування. К., УНВЦ “Рідна мова” — 1996.

4. **Напишіть описову анотацію до одного з фахових видань. Подайте ключові слова.**

5. **Проаналізуйте інфографіку.**

Наукова стаття і науковий виступ: спільне і відмінне

НАУКОВА СТАТТЯ	СПІЛЬНЕ	НАУКОВИЙ ВИСТУП
Розмір: 6-24 стор.	аргументованість	обсяг: 10-20 хв.
Жанр писемної мовної комунікації. Широка аудиторія; контакт через листування	Логічність, інформативність, лаконічність	Жанр усної мовної комунікації, інтонаційний рисунок. Обмежено аудиторією. Безпосередній контакт зі слухачем. Аналіз реакції слухачів.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 4

1. Підготуйте короткий виступ (на 1 сторінку) з теми вашого дослідження (скористайтеся уже написаними тезами). Введіть в неї приклади та покликання на праці інших дослідників.

2. Які з наведених формулювань доречно, а які недоречно використовувати під час наукового виступу? Запропонуйте, де потрібно, вдаліші конструкції.

Хочу вам розповісти про... Тема доповіді... Дивіться, як це працює...

У сучасному мовознавстві багато уваги приділяють проблемі... Незважаючи на вагомий доробок учених у сфері..., потребує окремого дослідження питання... Об'єктом мого дослідження були... Хотів би поділитися з вами... На особливу увагу заслуговує питання... Звертаю вашу увагу на те, що... Передусім варто зазначити... Це всім відомо.

Ви ще не знаєте... Думаю, на цьому немає потреби зупинятися... А тепер хочу наголосити на... Водночас варто відзначити... Це чудово ілюструють такі приклади... Не можна не погодитися... Навіть не знаю, як це пояснити. Мої спостереження підтверджує Вихованець... Таку саму думку знаходимо у Вихованця... Насамкінець зауважимо...

Потерпіть ще трохи, я вже закінчую... НА відміну від попередніх виступальників, я добре обізнаний у цій темі Зверніть увагу на те, що...

Мусимо враховувати той факт, що... У результаті виконаного дослідження з'ясовано/установлено/доведено Отже, аналіз... засвідчив важливу роль цих мовних одиниць в... Як би це сказати...

Надзвичайно цікаві приклади виявлено в... Кожен з нас стикався з явищами... Не є виключенням і українська мова... Насамкінець хочу звернути Вашу увагу... Стараймося уникати таких помилок... Вибачаюся за довгу доповідь. Це все. До побачення! Буду рада відповісти на Ваші можливі запитання.

3. Поставте наголос в наведених словах.

Одинадцять, принести, заголовок, чотирнадцять, середина, зокрема, водночас, насамкінець, також, задали параметри, частки, дискурс, форзац, черговий, фаховий, навести приклад, алфавіт, подання, читання, добуток, новий підхід, показник, показники, асиметрія, наскрізний, також, разом, алфавіт.

4. Запишіть словосполучення у формі кличного відмінка.

Шановний голова засідання; пан професор; шановний рецензент; мій колега; вельмишановний автор, шановна студентська аудиторія, пан ректор, пані Наталія, панна Олена, пан дописувач, високоповажане журі, шановна редколегія, пані Ольга, висококваліфікована комісія, Ксенія Федорівна, Михайло Петрович, Анатолій Панасович, Каленик Федорович, Флорій Сергійович, Іван Олексійович, Оксана Іванівна, Олександр Дмитрович, Дмитро Віталійович, Олесь Григорович, Микола Степанович, майбутній фахівець, майбутній магістр, юна першокурсниця, майбутній вчитель,

шановна мовознавиця, пан куратор, пан адміністратор, шановне товариство, пані й пани.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

**ТЕМА. Мовне оформлення наукового тексту (дисертації).
Бібліографічний опис і спеціальні графічні засоби.**

Питання

1. Оформлення основних композиційних компонентів наукового дослідження.
2. План наукового тексту і його композиційні блоки: вступ, основна частина, висновки. Принципи складання плану наукового тексту.
3. Компоненти вступу. Основна частина роботи. Основні розділи основної частини наукової роботи (описовий, аналітичний). Висновки. Перспективи наступних розвідок з питань, що розглядаються.
4. Покликання як сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю. Вимоги до покликань. Цитування. Види цитат. Загальні вимоги до цитування.
5. Компіляція і плагіат.
6. Бібліографічний опис і спеціальні графічні засоби.

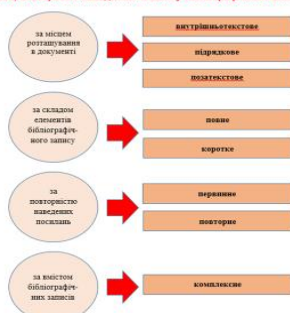
Література

1. Голод Р. Б. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Видавництво ІФНМУ, 2013. 212 с.
2. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп, 2015. 224 с.
3. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення : навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА. 2010. 200 с.
4. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник / С. М. Луцак. Київ : ВСВ «Медицина». 2017. 360 с.

Практичні завдання

1. *Назвіть обов'язкові вимоги до оформлення цитат у науковій роботі. З'ясуйте, якими мають бути за кількістю та обсягами цитати в тексті наукової доповіді й статті. Сформулюйте всі правила наведення та оформлення цитат і проілюструйте їх прикладами з фахових текстів.*
2. *Проаналізуйте інфографіку.*

Види посилань
Бібліографічні посилання розрізняють залежно від складу елементів бібліографічного запису, місця розташування в документі, повторності наведення та вмісту бібліографічних записів.

Посилання на джерела

У науковій статті обов'язково мають бути посилання на джерела та список використаних джерел після висновків тексту

Посилання в тексті статті подавати тільки у квадратних дужках, наприклад [1], [1; 6], де цифри 1 і 6 відповідають порядковому номеру праці або джерела у Списку використаних джерел. Якщо посилання на джерела підряд з 1 по 6, тоді [1-6]

Посилання на конкретні сторінки наводити після номера джерела через кому з маленької букви "с.", наприклад: [1, с. 5]. Якщо посилання на кілька праць, вони розділяються крапкою з комою: [1, с. 5; 6, с. 25-33].

Якщо використано відомості, матеріали чи твердження з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць тощо з джерела, на яке дано посилання

Особливі вимоги при цитуванні

Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання

Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається

Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»

САМОСТІЙНА РОБОТА № 5

1. Сформулюйте мету власної дисертаційної розвідки, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Складіть її план.

2. Перепишіть речення, коректно оформивши покликання.

1. За Мацько, у метафорі можуть бути три ступені схожості (подібності). 2. За міркуваннями Л. О.Чернейко, оживлення є «способом мислити невідоме, гіпотезою, що згорнута у поетичну форму» [25, 43] 3. Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом і визначається як лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією автоматично [Н. Я. Грипас розділ «Фразеологія» 17, с. 137 із «Сучасна українська літературна мова»]. 4. За визначенням В. В. Виноградова, фразеологічні зрощення являють собою «своєобразные сложные синтаксические слова» [8, 118]. 5. На думку Й. Данчевої «Дослідження саме цих двох сторін важливе для визначення як взаємодії образу (внутрішньої форми) і значення фразеологізмів, так і їх національної специфіки» [10, с. 175]. 6. Згідно з Н. Ю. П'ятницькою – «синхронне зіставне вивчення фразеологічних одиниць найбільш інтенсивно розвивалося на рівні конкретних прикладів, взаємодіючи, насамперед, з двомовною лексикографією та теорією перекладу». [18, с. 125]. 7. Як слушно зауважує В. Я. Пропп, цей вигаданий світ є також своєрідною метафорою. 8. Словами, але специфічно вжитими, вважає компоненти фразеологічних одиниць і О. І. Смирницький. Він із поняттям фразеологічна одиниця пов'язує термін «нарізнооформленість». Поняття «цілооформленість» та «нарізнооформленість» були запропоновані ним [17, 101]. 9. Наприклад, предметом вивчення фразеології на думку Кочергана М.П. є «відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою». [1, 242] 10. В свою чергу за визначенням В. Виноградова, фразеологічна одиниця – це сполука, яка не утворюється в процесі мовлення, а відтворюється за традицією. [3, 164].

3. Знайдіть помилки в оформленні літератури. Виправте їх.

1. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови : Автореф. Дис. доктора філологічних наук : 10.02.15. – К., 1999. – 32с.
2. Баранцев К.Т. Collins V.N.A Book of English Idioms. – Л.: Учпедгиз, 1950.
3. Англо-український фразеологічний словник // Київ: Рад. Шк., 1969
4. Козачук Г.О. Українська мова – для абітурієнтів: Навч. Посібник – К.: Вища шк., 1993 23с
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) Підручник. – Вінниця. «Нова книга», 2003 182с
6. Oxford Advanced Learner`s Dictionary new 8th edition
7. Ужченко В. Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. – К., 1998.

4. Відредагуйте речення.

1. Нами було проаналізовано понад 100 фразем, що їх було взято зі словника фразеологізмів української мови (В.М. Білоноженко). 2. Н.Ф.Алефіренко зауважує, що фразеологія включає у себе три розділи: ідіоматику (повністю або частково переосмислені обороти як мотивовані, так і немотивовані); ідіофразеоматику (обороты, перші фразеоматичні варіанти, які мають буквальні, але ускладнені значення, а у других (ідіоматичних) варіантах – повністю переосмислені); фразеоматику (обороты неідіоматичного характеру, але з ускладненим значенням). 3. Було виявлено, що в основі загадки лежить метафора, що є одним із різновидів тропу. 4. За твердженням О. О. Селіванової, в даний час у фразеології існує, принаймні, 6 класів фразеологізмів. 5. Класифікуючи фразеологізми у стилістичному відношенні, слід зауважити, що єдиної типології ще не створено. 6. На протязі відомої нам історії розвитку більшість слів, бодай частково, змінювали їх значення. 7. Поняття експресивності значно ширше, воно включає і інші категорії: експресивність – це обумовлені образністю, інтенсивністю чи емотивністю виражальнозображальні якості слова чи фразеологізма. 8. Головним завданням проведеної роботи є - закріплення та поглиблення знань за вказаною темою, систематизація та розширення знань в цій галузі, ознайомлення з різними поглядами різних дослідників. 9. Таким чином, такими є основні типи класифікацій фразеологічних одиниць, які широко використовуються фразеологами. 10. Тобто, як бачимо, українська мова багата на фразеологізми, що структурно співвідносяться з реченням, які зазвичай вживаються самостійно в якості приказок та прислів'їв, або ж як частина структурно складнішого речення. На відміну від української, в англійській мові чітко видно, що фразеологізми з днями тижня, зазвичай, використовуються, як словосполучення, при чому назва дня тижня виконує роль означення для певного явища. 11. Фразеологія кожної мови вносить вирішальний внесок до формування образної картини світу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА. Редагування наукового тексту

Питання

1. Особливості редагування наукового тексту. Види редагування.
2. Типові недоліки в оформленні наукової роботи. Вимоги до заголовка.
3. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність / надмірність.
4. Помилки в уживанні фразеологічних зворотів, синонімів, неправильне використання запозиченої лексики.
5. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів.
6. Порушення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком. Помилки в побудові речень.
7. Проблеми перекладу наукових текстів. Форми та види перекладу.
8. Переклад термінів галузі.
9. Машинний переклад наукових текстів. Причини виникнення помилок під час комп'ютерного перекладу.

Література

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
2. Основи наукового мовлення : навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2005. 80 с.
3. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 215 с.
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

Практичні завдання

1. *Визначте загальний смисл тексту, виділіть його смислові частини, ключові слова, терміни, морфологічні і синтаксичні засоби.*

Спотворення, замовчування та фальсифікація фактів, стандартизація світоглядних засад творчості митців упродовж десятиліть перешкождали достатньо повному та глибокому вивченню всього спектру їх художнього доробку. Сьогодні це зумовлює нагальну потребу нового прочитання класики... Один із аспектів цієї роботи зумовив необхідність переоцінити систему образів літератури порубіжжя, запропонувати відповідні науково-методологічним засадам сучасного літературознавства характеристики героїв, переосмислити бачення суспільно значимих явищ, процесів, оприявлених у художньому контексті кінця ХІХ – початку ХХ ст... (Л. Горболіс).

2. *Запишіть переклад тексту українською мовою. Доповніть його власними міркуваннями про переваги і недоліки машинного перекладу.*

Перевод – деятельность, заключающаяся в передаче содержания текста на одном языке средствами другого языка, а также результат такой деятельности. Ее теоретическим осмыслением и оптимизацией занимается

дисципліна, називається наукою о переводе и включающая в себя несколько направлений, среди которых выделяются теория перевода, анализ перевода, методика обучения переводу. Особое место занимает машинный перевод - научная и одновременно технологическая дисциплина, связанная и с наукой о переводе, и с компьютерной лингвистикой. Как и многие другие разделы прикладной лингвистики, перевод по существу междисциплинарен – он связан не только с наукой о языке, но и с литературоведением, когнитивными науками, культурной антропологией, страноведением.

3. Підготуйте анотацію прочитаної статті, використовуючи (на вибір) такий лексико-граматичний матеріал:

1) стаття (книга) присвячена питанню про ... ; у статті говориться про ..., ставиться питання про..., мова йде про..., розглядається питання про...; 2) автор підкреслює роль..., зупиняється на..., знайомить, освітлює, висловлює, аналізує, розкриває... , дає характеристику... ; приходить до висновку про...; 3) стаття (книга) викликає інтерес (для кого?); може бути використана (ким? де?).

4. Проаналізуйте інфографіку.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 6

1. Проаналізуйте тематику будь-якої наукової конференції.
 2. Проаналізуйте одну з доповідей наукової конференції за такими ключовими словами: методологія, концепція, новизна, висновки, актуальність.
 3. Підготуйте повідомлення про хід вашого наукового дослідження на семінар.
 4. Підготуйтеся до ролі «рецензента» на науковій конференції з теми «Мовне обличчя сучасного міста».
 5. Які спільні і відмінні ознаки писаного тексту наукової доповіді та його усним (виголошеним) варіантом?
 6. Наведіть фрази та кілька прийомів активізації уваги слухачів, завдяки яким досягається контакт між доповідачем і слухачами.
 7. Ознайомтеся з порадами К. Тухольського для ораторів. Що нового ви для себе знайшли в цих порадах? Прокоментуйте стиль тексту.
- Ясний план у голові – і якомога менше на папері. Факти – або звернення до почуттів. Оратор – не енциклопедія. Енциклопедія є у людей вдома.

Один і той самий голос втомлює. Говори не більше сорока хвилин. Не шукай ефектів, які не ведуть до головної мети. Трибуна безжална: людина на ній більше оголена, ніж на пляжі.

Пам'ятай: чим коротша промова, тим менше шансів провалитись.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА. Наукова стаття як самостійний науковий твір. Наукова рецензія і науковий відгук.

Питання

1. Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів. Методи написання статті.
2. Етапи роботи над науковою статтею. Структура наукової статті.
3. Мовні кліше в науковій статті. Цитування у статті.
4. Рецензія та її функції. Основні елементи рецензії.
5. Види відгуків. Вимоги до відгуку.
6. Монологічні та діалогічні жанри усного наукового мовлення.
7. Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як засіб вияву культури наукової мови.
8. Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка. Коректні полемічні прийоми. Основні види аргументів.
9. Аудіювання наукового тексту. Способи аудіювання. Види аудіювання.
10. Комунікативні стратегії.

Література

1. Академічне письмо : лінгвокультурологічний підхід : навч. посіб. / О. Семенов, І. Томашевська, О. Фаст, А. Семенов. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 190 с.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 216 с.
3. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навч. посіб. Київ : Вид. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.

Практичні завдання:

1. *Прокоментуйте дискусію вчених «Від чого залежить формування молодого вченого». Ваші міркування стосовно обговорюваних питань.*

Доц. Павлова М. С.: - Дозвольте не погодитися з такою думкою. А чи не принесе шкоди надто рання спеціалізація розвитку особистості? Маю сумнів, що людина, яка з раннього віку опановує переважно фізику чи хімію на шкоду іншим предметам – головним чином гуманітарним - зможе стати дійсно таланливим фізиком і хіміком. Чи буде вона володіти тим широким науковим кругозором, без якого немислиме зараз нове слово в науці.

Проф. Шевченко І. С.: У чому труднощі підготовки наукових кадрів? Розвиток науки у ХХІ ст. відбувається так швидко, що вже неможливо передати майбутньому спеціалісту весь обсяг знань з одної дисципліни. Причому, в багатьох галузях науки половина всіх знань, отриманих студентами в університеті, через 10 років застаріюють. Отже, від майбутнього спеціаліста потрібно вимагати постійної самоосвіти. Тому важливо, щоб учні ще в школі навчилися самостійно оновлювати й поповнювати свої знання.

Проф. Кустенко А. П.: - Поза всяким сумнівом, що підготовка наукових кадрів – складна справа. Очевидно, перш за все для молодих людей важливий інтерес до наукової діяльності, саме до діяльності, а не до предмету фізики, хімії. Впевнений, саме любов до творчої розумової діяльності і вирішення задач більш важливе, ніж любов до предмета.

2. Поставте в родовому відмінку однини і прокоментуйте вживання закінчень: бакалавр, деканат, факультет, інструмент, відсоток, будинок, епізод, графік, синтаксис, вчений секретар, доповідач, абітурієнт, магістрант, аспірант, зиск, практикум, засіб, метод, аргумент, відбиток.

3. Ознайомтеся з уживанням мовних кліше в російській мові та їх відповідниками в українській мові. Вони мають перекладатися як одне ціле. Побудуйте науковий діалог «Упровадження результатів дослідної роботи в освітній процес, використовуючи українські мовні засоби: *благодаря тому что – завдяки тому що; в значительной (мере, степени) – значною мірою; в отличие – на відміну; в результате – внаслідок, як наслідок; в связи с тем что, поскольку – позаяк, оскільки; в то время как – тоді як; в частности – зокрема; во время – під час; вместо этого – натомість; между тем как – тоді як; при анализе – під час аналізу; с помощью – за допомогою; таким образом – отже, отож, таким чином; прежде всего – насамперед.*

4. Доберіть наукову статтю за Вашим фахом зі збірника наукових праць. Письмово схарактеризуйте за схемою: за змістом (власне наукова, науково-популярна, науково-навчальна, науково-методична, науково-публіцистична); за кількістю авторів (особиста, колективна); за галузевим призначенням (педагогічна, документознавча, філософська та ін.); за науковим завданням (теоретична, прикладна); за функцією (дослідницька, презентаційна, оцінна, комунікативна); за способом розкриття теми (оглядова, проблемна, методологічна).

САМОСТІЙНА РОБОТА № 7

1. Прочитайте формулювання. У яких змістових частинах наукової статті їх доречно використати?

З огляду на недостатнє обґрунтування цієї категорії, вважаємо за потрібне...

Проблема перекладу усталених порівнянь привертала увагу багатьох дослідників.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

Мета статті — узагальнити основні підходи дослідників до визначення статусу ..., обґрунтувати авторську кваліфікацію цих речень.

Виконане дослідження відкриває перспективи для подальшого поглибленого вивчення...

Варто зазначити, що ... Передусім з'ясуємо обсяг поняття ... На окрему увагу заслуговує...

У межах цього підходу теорію ... речення значною мірою розвинув І. Р. Вихованець.

Актуальність статті зумовлена відсутністю... Проте особливості ... досі залишалися поза увагою дослідників... Отже, у синтаксичній теорії сформувався три основних підходи до ... Теоретичним і практичним питанням дослідження ... присвячено праці... Отже, визначення ... типів ... дає підстави зробити висновок про...

2. Складіть план статті за темою вашої дисертації. Визначте її мету, завдання, матеріал дослідження, методи.

3. Відредагуйте речення. Поясніть неточності, суперечності авторських формулювань.

1. Матеріал статті включає фрагмент україномовного тексту та його переклад на англійську мову. 2. Проаналізувати категорію експресивності в межах зіставного поліпарадигмального аналізу є метою пропонованої статті. Для досягнення поставленої мети були поставлені і виконані такі завдання... 3. Гендерний аспект у фольклорі, в тому числі жіночі образи вивчалися багатьма лінгвістами, такими, як R. A. Jordan, S. J. Kalcik, L. Kerschen, K. M. McAndrews, проте жіночі образи в американській фольклорній пісні (M. E. Brown, C. R. Farrer, C. C. Асірян, Н. І. Панасенко, Л. В. Сазанович,

Г. І. Сташко), залишаються недостатньо вивченими. 4. У вітчизняному мовознавстві існують децю різні тлумачення дефініції морфологічний варіант, а також різні його назви (варіантні форми, варіантні утворення, паралельно існуючі варіанти тощо). 5. Відомо, що граматична система сучасної української мови продовжує розвиватися і в наш час. Про це ще два десятиліття тому писав видатний мовознавець І.Р.Вихованець. Учений наголошує, що «видається, ніби сучасні граматичні норми незмінні. Але постійний розвиток пронизує минуле, сучасне і майбутнє» [2, с. 13]. 6. В семіотичному значенні мова складає фундамент для перекладу як складного виду психолінгвістичної діяльності у двомовній комунікації, оскільки формує два знакових кода для подальшої девербалізації та ревербалізації з боку перекладача. 7. Визначальною рисою сучасної англійської мови щодо синтаксичного складу складнопідрядного речення (далі – СПР) є орієнтація на аналіз утворюваних взаємовідношень та синкретичних зв'язків між компонентами цієї складної структурної одиниці.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема. Комунікативні девіації та шляхи їх усунення в науковому спілкуванні.

Питання

1. Сутність і природа комунікативних девіацій
2. Специфіка реалізації стратегій і тактик міжкультурного і міжособистісного наукового спілкування.
3. Неуспішна мовна комунікація та причини її появи. Комунікативний саботаж.
4. Типологія комунікативних девіацій.
5. Власне українська та іншомовна термінологія.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С. 251–271.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 114-133.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. С.67-79.
4. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс : парадокси розвитку. *Вісник Київськ. міжн. ун-ту*. 2004. Вип. 3. С. 13-25.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. С.126-176.

Практичні завдання

1. Серед власне лінгвістичних проблем, пов'язаних з розбудовою українських термінів, що містять специфічні національномовні риси, В. Пілецький виділяє такі:

– опрацювання критеріїв знеросійщення сучасних терміносистем, у зв'язку з чим вимагає опрацювання проблеми росіянізму в українській термінології;

– виявлення англіцизмів (американізмів) у різних терміносистемах і наукове обґрунтування доцільності їх ужитку;

– з'ясування ролі й місця інтернаціоналізмів та їх національних відповідників у різних терміносистемах;

– способи відбору назв предметних дій;

– способи відбору найменувань предметних ознак;

– орфоепічні й орфографічні проблеми.

(Пілецький В. Мовна специфіка українського терміна. *Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2005. № 538: Проблеми української термінології. С. 25–32).

Прокоментуйте і проілюструйте позицію науковця.

2. Знайдіть у поданому уривку тропи та фігури. Яку функцію вони виконують? Знайдіть тут свідомі порушення автором літературної норми. Для чого це зроблено?

По далеких горбах самотіли тихі гуцульські оседки, вишневі од смерекового диму, якими покурилися гострі дашки оборогів з запашним сіном, а в долині кучерявий Черемош сердито поблискував сивиною та світив попід скелі недобрим зеленим вогнем. Переходячи потік за потоком, минаючи хмурі ліси, де озивалась часом дзвінко корова або білиця сипала вниз під смереку об'їдки шишок, Іван піднімався все вище... А стежка вела все далі, кудись у ломи, де гнили одна на одній колючі смереки, без кори й хвої, як кістяки. Пусто і дико було на тих лісових кладовищах, забутих Богом і людьми, де лиш гутори гутіли та вились гадюки. Тут була тиша, великий спокій природи, строгість і сум. За плечима в Івана росли вже гори і голубіли у далині. Орел здіймався з кам'яних шпичь, благословляючи їх широким розмахом крил, чулось холодне полонинське дихання і розпростиралось небо. Замість лісів тепер слався землею жереп, чорний килим повзучих смerek, в якому плутались ноги і мхи одягали камінь зеленим шовком. Далекі гори одкривали один за одним свої хребти, вставали, як хвилі в синьому морі. Здавалося, морські буруни застигли в ту саму мить, коли буря підняла їх з дна, щоб кинуть на землю та залляти світ. Вже синіми хмарами підпираючи крайнебо буковинські верхи, оточились блакиттю близькі Синиці, Дземброня і Біла Кобила, курився Ігрець, колола небо гострим шпилем Говерла і Чорногора важким своїм тілом давила землю (М.Коцюбинський).

САМОСТІЙНА РОБОТА № 8

1. Виконання тестових завдань.

1. *Культура наукової мови – це:*

1. Нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

2. Нормативне застосування наукової мови в усній монологічній формі, високий рівень мовнокомунікативної культури.

3. Нормативне застосування наукової мови в писемній діалогічній формі, високий рівень мовнокомунікативної культури.

4. Нормативне застосування наукової мови в писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

2. *До вторинних наукових текстів зараховують:*

1. Конспекти, реферати, анотації, рецензії, тези, науково-технічні огляди, звіти, резюме, протоколи засідань наукових товариств.

2. Монографія, дисертація, рецензії, тези, науково-технічні огляди, звіти, резюме, протоколи засідань наукових товариств.

3. Конспекти, реферати, анотації, рецензії, науково-технічні огляди, магістерські роботи.

4. Магістерські роботи, конспекти, реферати, анотації, рецензії.

3. *У котрому рядку правильно вказано жанри науково-інформативного підстилю?*

1. Словники, енциклопедії, довідники, каталоги.

2. Фантастичні оповідання, повісті, романи.

3. Реферати, анотації, рецензії, відгуки, огляди, резюме.

4. Статті, дисертації, монографії, наукові доповіді.

4. *Різновидами компресії наукового тексту є:*

1. Тезування, конспект, реферат, анотація.

2. Стаття, монографія, дисертація.

3. Реферат, доповідь, монографія.

4. Словники, енциклопедії, довідники, каталоги.

5. *За способом розкриття статті поділяють на:*

1. Гуманітарні, природничі, технічні.

2. Авторські, колективні, оглядові.

3. Оглядові, проблемні, методологічні.

4. Дослідницькі, колективні, проблемні.

6. *Нерівномірність складових і відсутність зв'язку між ними, порушення логічної послідовності у викладі, декларативність і бездоказовість тексту – це:*

1. Недоліки мовного оформлення доповіді.

2. Недоліки синтаксичної будови тексту.

3. Недоліки логіко-композиційної структури доповіді.

4. Порушення морфологічних норм побудови тексту.

7. Як відомо, як добре відомо, як стверджує..., давно доведено, у наш час, останнім часом, свого часу – це:

1. Мовні формули для обґрунтування проблеми дослідження.
2. Мовні формули для опису нового.
3. Мовні формули для констатації відомого або наявного.
4. Мовні формули для прогнозу щодо застосування.

8. Для пояснення, уточнення, виділення чогось використовують такі мовні формули:

1. Наприклад, зокрема, а саме, точніше кажучи, інакше кажучи, крім того, йдеться про те, тобто.

2. Отже, словом, зрештою, що й треба було довести, можна зробити висновок, можна дійти висновку, на основі цього, ми переконуємося в тому, що, зі сказаного випливає, ці дані засвідчують.

3. Очевидно, зрозуміло, ясна річ, напевно, напевне, без сумнівів, безперечно, не викликає сумнівів факт, не потребує доведення, цього цілком достатньо, звичайно, можливо... .

4. Актуальною залишається проблема, більшість публікацій стосується, ніде не порушується питання про, привертає увагу той факт.

9. Для розчленування інформації використовуються такі мовні формули:

1. По-перше, з одного боку, з іншого боку.

2. Тепер, тоді, потім, передусім, перш ніж, почнімо з того, що, ще раз повернімося, потім, пізніше, на закінчення, на завершення.

3. І також, при цьому, до речі, крім того, водночас, між іншим, цікаво зазначити, інакше кажучи, як було вже сказано, згідно із цим, відповідно до цього.

4. Отже, словом, зрештою, що й треба було довести, можна зробити висновок, можна дійти висновку, на основі цього, ми переконуємося в тому, що, зі сказаного випливає, ці дані засвідчують.

10. По-перше, з одного боку, з іншого боку – це:

1. Мовні формули для вираження послідовності.

2. Мовні формули, які використовуються для розчленування інформації.

3. Мовні формули для узагальнення (висновку).

4. Мовні формули для пояснення, уточнення, виділення чогось.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема. Етикет публічного захисту наукової роботи.

Питання

1. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, виступу. Структурні компоненти публічної промови. Вимоги до вступу. Поширені прийоми вступу. Основа частина. Мета основної частини. Шляхи подачі матеріалу. Виклад матеріалу, доказ, спростування. Висновки. Вимоги до висновків, типи висновків.

2. Етапи підготовки промови, доповіді, виступу: інвенція, диспозиція, елокуція, меморія.

3. Мовна особистість доповідача.

4. Наукові заходи як засіб виявлення культури наукової мови.

Запитання і завдання для самоперевірки

1. Назвіть основні етапи роботи над промовою.

2. Що таке інвенція?

3. Які дії виконує промовець на етапі диспозиції?

4. Які існують методи викладу матеріалу?

5. Що таке елокуція і елоквенція?

6. Назвіть види тропів і фігур, які найчастіше використовуються у промові?

7. Проаналізуйте структуру промови.

8. Що таке зачин і кінцівка? Яка їх роль у промові?

9. Поясніть поняття «ретроспекція» і «проспекція». За допомогою яких мовних засобів вони творяться?

10. Хто такий спічрайтер? Які вимоги до нього ставляться?

Методичні рекомендації: Готуючись до виступу, зверніть увагу на значення жестів. Науковці виділяють жести відкритості, жести захисту (оборони), жести оцінки, жести нудьги, жести підозри і скутості, жести перестраховки, жести розчарування, жести нервозності, жести самоконтролю та ін.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С. 251–271.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 114-133.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
4. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс : парадокси розвитку. *Вісник Київськ. міжн. ун-ту*. 2004. Вип. 3. С. 13-25.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте стилі науково-педагогічного спілкування

2. Проаналізуйте вступи до промов та визначте: 1) тип вступу, його тактику; 2) використані в ньому моделі та методи викладення, дотримання норм етикету наукової комунікації.

Текст 1. Любі друзі!

Ми всі сьогодні стоїмо перед проблемою вибору. Це й зазвичай непроста справа, а особливо коли це стосується нашого майбутнього. Для мене це особливо складно, тому що це перший мій важливий і свідомий вибір. Чесно кажучи, я збентежена. Мій голос уже намагалися купити. А що ж буде далі? Адже не кожен зможе дати рішучу відсіч, захищаючи свою волю і свій вибір, а головне – не “підставитись”, у першу чергу, перед самим собою. Чи усвідомлюємо ми, що нами намагаються маніпулювати, а ми цього й не помічаємо, сприймаємо як належне.

Чи хтось помічав колись, як його мозок несвідомо сприймає те, що може протирічити його власній сутності? Інколи нас просто зомбують, прощтовхують часом зовсім не те, що нам потрібно. Потім ми під навіюванням робимо вибір, а коли приходимо до тями, то не розуміємо, чому все навпаки порівняно з нашими бажаннями. Відповідь лежить у нас самих. Не треба далеко ходити, шукаючи винних. Почнімо з себе. До того ж заглянемо в історію нашого зомбування і спробуємо знайти ту точку, від якої треба відштовхуватись...

Текст 2. Весна... У п'янку повітрі розливається запах квітучих вишень, в аудиторіях сидіти просто неможливо. Співають пташки і коти. Пора кохання: щасливого кохання і нещасного, без взаємності – такого, як, наприклад, наша суцільна закоханість у червоний диплом, у сесію, складену виключно на “відмінно”. Адже остання лякає нас так само, як і можливість бути забутими коханою чи коханим. Ми робимо один крок до жаданої цілі, другий, третій, зважуємо свої можливості, вимірюємо сили, плекаємо надії, пориваємось угору, щоб стати кращими, працюємо над собою, і тут, мов з-під землі, виростають здоровенні перепони, які майже неможливо подолати. Думка про майбутні екзамени витягує останні соки з понівеченої авітамінозом та зимовою летаргією плоті, краде у нас останню надію на Harry End. А чому?

Бо винні гори неопрацьованого матеріалу, нерозпочаті курсові, недоступні пересічному студентові підручники та оригінальні тексти і, звичайно, хронічна нестача часу.

Що робити? Якби ж знати. І от рятівна думка: Інтернет! Трохи грошей – і все потрібне у тебе в кишені. І ніякі книжки непотрібні... Так, але... Чи правда, що непотрібні? Чи дійсно задовольнить Інтернет усі наші розумові потреби, чи витіснить він книжку, до сьогоднішнього дня ще незамінну в житті студента? Поміркуємо над цим, звернувшись до статті У. Еко...

3. Згрупуйте подані слова парами, щоб чужомовне слово мало український відповідник: абстрагування, авдієнція, аналогія, антитеза, визиск, відвернення, відділ, відповідність, відповідник, візувати, віртуальний, генерація, департамент, дескриптивний, еквівалент, експлуатація, можливий, описовий, погоджувати, покоління, прийом, протиставлення, алегорія, відтінок, всеохопний, задум, застій, інакомовлення, інтенція, клімат, людиноненависник, мандрівник, масштаб, мізантроп, міленіум, мірило, можливий, невідворотний, нюанс, підсоння, пілігрим, потенційний, стагнація, тисячоліття, тотальний, фатальний.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 9

1. Підготуйте рецензію на статтю (за темою дослідження).

2. Прочитайте наведені матеріали довідково-рекомендаційної анотації, відредагуйте її. З'ясуйте, який структурний компонент її відсутній, та запропонуйте його з урахуванням належного місця в структурі анотації. Спрогнозуйте назву та жанр джерела, яке характеризує відновлена Вами анотація.

До складу ввійшли статті та нариси про педагогів, життєвий і творчий шлях яких тісно пов'язаний з Україною. Це перше подібне видання за всю історію незалежної України. Персоналії в книзі розташовано за часом видання письменником першої книжки.

3. Напишіть анотацію до власної статті з теми дослідження.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10

Тема. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці.

Особливості міжкультурної наукової комунікації.

Питання

1. Монологічні (доповідь, повідомлення, виступ) та діалогічні (наукова бесіда, дискусія) жанри усного наукового мовлення.

2. Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як засіб вияву культури наукової мови.

3. Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад зміст, переконання опонентів, вираження згоди /незгоди, вдячності).

4. Культура аудіювання наукового тексту.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С. 251–271.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 114-133.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
4. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс : парадокси розвитку. *Вісник Київськ. міжн. ун-ту*. 2004. Вип. 3. С. 13-25.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.

Практичні завдання

1. Прочитайте цікаві факти. У яких промовах і з якої нагоди їх можна використати?

Варіант 1.

Текст 1. Жителі Папуа Нової Гвінеї розмовляють майже на 700 мовах (це складає приблизно 15% від усіх мов світу). Серед цих мов існує безліч місцевих діалектів, що використовуються для спілкування людей між селами.

Текст 2. На території України розміщена справжня пустеля, яка, до того ж, є другою за величиною в Європі, поступаючись лише пустелі Ринь на заході Казахстану. Мова йде про Олешківські піски, які розкинулися на території кількох районів Херсонської області.

Текст 3. Людству відомі так звані поліглоти, тобто люди, які володіють багатьма мовами.

Найвидатнішим поліглотом усіх часів і народів вважається доктор Гарольд Уільямс з Нової Зеландії (1876-1928). Він у дитинстві вивчив латинську і грецьку, іврит, чимало європейських мов, мови тихоокеанського регіону (вільно говорив 58 мовами і багатьма діалектами). Під час відвідування Ліги Нації у Женеві Гарольд Уільямс був єдиною людиною, яка спілкувалася з кожним делегатом його рідною мовою.

Відомий поліглот – український письменник Микола Лукаш – володів двома десятками мов;

Варіант 2.

Текст 1. Найперша вітальна листівка датується 15 сторіччям і зберігається в Британському музеї. Вона приурочена до Дня усіх закоханих. Дослідники сходяться на думці, що її автором був герцог Орлеанський, який начебто і надіслав цю листівку з буцегарні своїй коханій.

Текст 2. Найпопулярнішою з усіх штучних мов є есперанто. Творець її – польський окуліст і поліглот Людвіг Заменгоф (1859-1917). Псевдонім його – *Doctoro Esperanto* («той, хто надіється») – став назвою мови. Вона легка й доступна у вивченні. У цій мові існує 16 правил і жодного винятку. Є лише два відмінки – називний і знахідний, наголос падає на передостанній склад. Усі

іменники закінчуються на -о, усі прикметники на -а. Відсутні м'які та тверді приголосні.

За багатством і єдністю цієї мови пильно стежить особлива Академія есперанто, завдяки чому вона стає дедалі більш природною. Сьогодні есперанто звучить на всесвітніх конгресах, у клубах есперантистів, а понад тридцять радіостанцій світу ведуть цією мовою передачі.

2. Заповніть табличку «Мовні засоби, що виражають індивідуальність доповідача».

прийоми привернення уваги	інтонаційні засоби
тропи фігури мовлення	варіанти інтоном паузи наголос темп мелодика

3. Ознайомтеся з уривком рецензії на дисертацію. Які мовні кліше використовує автор і з якою метою?

«...Я ознайомився з рукописом, який викликав дуже багато зауважень і дійшов висновку, що автор не володіє математичним апаратом, яким оперує, не володіє фактичним матеріалом, безпідставно маніпулює даними, а результати не обґрунтовані ні теоретично, ні експериментально...

У багатьох випадках не можна зрозуміти, до яких результатів автор має безпосереднє відношення, а які запозичені з літературних джерел.

Здобувач не володіє фактичним матеріалом, яким оперує...

У тексті наявні численні мовні помилки, наприклад: приймав участь (правильно – брав участь), наступне (таке), з ціллю (з метою), «вносить... внесок» (є внеском)».

САМОСТІЙНА РОБОТА № 10

1. Розставте логічні наголоси в першому та другому реченнях. Як зміна порядку слів впливає на логічний наголос?

Михайло знайде вихід із будь-якого положення.

Із будь-якого положення знайде вихід Михайло.

2. Де варто поставити наголос у поданому реченні?

Людська пам'ять допомагає зберігати та відтворювати інформацію.

3. Перебудуйте речення так, щоб воно відповідало на питання «Що допомагає людині зберігати та відтворювати інформацію?» Де буде логічний наголос?

4. Який з епіграфів більше відповідає темі «Слово як комунікація»:

а) Прекрасне слово, але що в ньому, як не від серця йде воно? (В.Масик);

б) Мрію я слова відмикати людське серце... Цю скарбницю мрій... (Л. Забашта); в) Слово – клітина мислі, артерія сили духу. Тільки воно єднає різні людські береги (П. Воронько).

5. Розкрийте тему «Риторика в житті людини», використавши як опорні моменти цитатного плану нижче подані прислів'я і приказки. Подумайте, в якому порядку варто розташувати ці вислови.

Плете, що слина до губи принесе. Наговорив чотири міхи чорної вовни, та всі неповні. Умій казати, умій і замовчати. Слова старше, ніж гроші. Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь. Добре слово варте завдатку. Умієш говорити – умій слухати. Що скаже – неначе зав'яже.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема. Структура, етапи підготовки публічного виступу.

Питання

1. Основні поняття класичної риторики.
2. Розділи класичної риторики.
3. Закони риторики.
4. Основні характеристики підготовленого і спонтанного (імпровізованого) мовлення.
5. Академічне красномовство.
6. Підготовка публічного виступу.
7. Композиція публічного виступу.
8. Найпоширеніші помилки, яких необхідно уникати ораторові.
9. Прийоми встановлення і збереження контакту з аудиторією.

Література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посібник. Львів : Світ. 2001. 240 с.
2. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі : монографія. Черкаси : Брама-Україна. 2008. 400 с.
3. Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О. Магістерська робота : від задуму до захисту. Методичний путівник. Луганськ. 2006. 26 с.
4. Горошкіна О. М., Шутова Л. І. Науковий текст : особливості мови та стилю : навчально-методичний посібник. Луганськ : Світанок, 2013. 138 с.
5. Колоїз Ж. В. Українська наукова мова. Кривий Ріг : КДПУ. 2017. 135 с.
6. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. Київ : Вища школа. 2006. 311 с.
7. Педагогічна риторика : історія, теорія, практика : монографія / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.; за ред. О. А. Кучерук. Київ : КНТ, 2016. 258 с.

Практичні завдання

1. Прочитайте висловлення відомих ораторів. Про які етапи підготовки промови в них йдеться?

1. Вчити – обов'язок оратора, давати насолоду – честь, яка надається слухачеві, справляти ж сильне враження – необхідно (Цицерон). 2. Оратором є лише той, хто в змозі говорити з кожного питання гарно, вишукано і

переконливо, відповідно до важливості предметів, на користь часові і для задоволення слухачів (Тацит). 3. Невзяття до уваги характеру слухачів зробить безплідними зусилля навіть великого таланту (А. Бен). 4. Немає нічого сильнішого за слово (Менандр). 5. Оратор користується народною прихильністю лише тоді, коли завчасно продумає, що буде говорити: лише цим доводить він свою відданість народу, а той, хто не турбується, як буде сприйнята його промова, діє... як людина, яка більше спирається на силу, ніж на переконання (Демосфен). 6. Справжній оратор прикрашає свою промову тільки світлими істинами, найблагороднішими почуттями, виразами сильними й відповідними тому, що бажає він навіяти; він мислить, відчуває, і слова йдуть (Ф. Фенелон).

2. Прочитайте текст. Випишіть ключові слова і словосполучення. Поясніть, у чому полягає відмінність між щоденною підготовкою і підготовкою до конкретного виступу.

Підготовка до виступів може бути щоденною і до конкретного виступу. Щоденна підготовка складається з таких чинників: самоосвіта – постійне прагнення до нових знань, постійне незадоволення собою; створення власного архіву – збирання вирізок з газет, журналів, виписки з прочитаної літератури, прислів'я, приказки, крилаті слова, афоризми; записування питань, що задають слухачі; оволодіння технікою мовлення – її основні елементи: фонаційне (мовленнєве) дихання, голос (правильні навички голосоутворення), дикція (ступінь виразності під час вимови слів, складів, звуків); підвищення культури усного й писемного мовлення: увага до правильного мовленнєвого спілкування в побуті, активна мовленнєва практика (бесіди, дискусії, семінарські й практичні заняття), регулярне листування; критичний аналіз виступів – аналіз виступів на зборах, конференціях, по радіо, телебаченню: зміст промови, форма викладу, мовленнєва майстерність, ораторські прийоми, контакт з аудиторією, що сподобалося, що викликало негативну реакцію, самоаналіз; оволодіння методикою публічного виступу – для цього необхідно знати: з яких етапів складається діяльність оратора, як підготуватися до зустрічі зі слухачами, як побудувати промову, які прийоми управління аудиторією можна використати.

Підготовка до конкретного виступу визначається: видом ораторської промови, темою, метою й завданнями, індивідуальними особливостями, складом аудиторії (З посібника «Риторика»).

САМОСТІЙНА РОБОТА № 11

1. Підготуйте публічний виступ або есе за такими темами:

1. Для чого вченому сьогодні потрібні риторичні здібності?
2. Як ви розумієте фразу «Мова є системою знаків на радість тим, хто думає, і на горе тим, хто відчуває»?
3. Чи погоджуєтеся ви з думкою «Люди перестають мислити, коли перестають читати»?
4. Чи могли б ви назвати для себе книгу відкриттям?

5. Як я обираю книжки для читання.
6. Чи можна через мову дітей зрозуміти, як відбувається номінація?
7. «Те, що ми знаємо, – обмежене, а те, що не знаємо, – безкінечно»?

2. Перетворіть фрази в аргумент: розкрийте думку так, щоб вихідна фраза стала аргументом до будь-якої тези. Використовуйте такі засоби зв'язку частин висловлення: тому, саме через це, з цього випливає, тепер стає зрозумілим тощо.

Наприклад: Сьогодні погода погіршилася. – Сьогодні погода погіршилася, тому транспорт ходить погано; щоб не запізнитися, треба вийти заздалегідь.

Останнім часом підлітки стали менше читати. Купувати краще через інтернетну мережу. Учора випав сніг.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Тема. Виступ із науковим повідомленням: структура, етапи підготовки. Комп'ютерна презентація наукового виступу.

Питання

1. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, виступу. Структурні компоненти публічної промови. Вимоги до вступу. Поширені прийоми вступу. Основа частина. Мета основної частини. Шляхи подачі матеріалу. Виклад матеріалу, доказ, спростування. Висновки. Вимоги до висновків, типи висновків.

2. Етапи підготовки промови, доповіді, виступу: інвенція, диспозиція, елокуція, меморія.

3. Наукові заходи як засіб виявлення культури наукової мови.

4. Монологічні (повідіть, повідомлення, виступ) та діалогічні (наукова бесіда, дискусія) жанри усного наукового мовлення.

5. Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як засіб вияву культури наукової мови.

6. Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад зміст, переконання опонентів, вираження згоди /незгоди, вдячності).

7. Культура аудіювання наукового тексту.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. С. 251–271.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 114-133.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
4. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс : парадокси розвитку. *Вісник київськ. міжн. ун-ту.* 2004. Вип. 3. С. 13-25.

5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.

Методичні рекомендації: Готуючись до виступу, зверніть увагу на значення жестів. Науковці виділяють жести відкритості, жести захисту (оборони), жести оцінки, жести нудьги, жести підозри і скутості, жести перестраховки, жести розчарування, жести нервозності, жести самоконтролю та ін.

Практичні завдання

1. Готуючи промови, оберіть особливості побудови промови зі списку:

1) використовуючи один з представлених нижче варіантів вступу: рекламний з метою активізації уваги присутніх; рекламний з метою стимулювання інтересу до промовця; вербування союзників завдяки зняттю протиріч; вербування союзників з допомогою відкладальної тактики; презентація теми спокійній мовленнєвій ситуації.

2) будуючи викладення основної частини відповідно до однієї з наступних моделей та одного з наступних методів: за допомогою моделі природного порядку слідування елементів цілого (*ordo naturalis (ab ovo)*); за допомогою моделі штучного порядку слідування елементів цілого (*ordo artificialis (in medias res)*) з використанням одного з наступних методів: дедуктивного; індуктивного; аналогічного; стадіального; концентричного;

3) використовуючи один з представлених нижче варіантів закінчення: сумативне закінчення з розгортанням на зміст промови; сумативне закінчення з розгортанням на структуру промови; типологізуюче закінчення з перспективою; типологізуюче закінчення з фоном; апелююче закінчення; «елегантний фінал».

Можливо також поєднання певних умов одного рівня (наприклад, поєднання стадіального та концентричного методів викладення тощо). При цьому Ви маєте чітко зафіксувати обрані Вами умови та зазначити їх письмово після тексту промови з метою точної оцінки того, як Ви справилися з власноручно обраним завданням, а також бути готовими відстоювати Ваш вибір моделей та методів викладення відповідно до запропонованої ситуації.

Будьте готові пояснити, захистити принципи побудови Вашого варіанту викладення.

2. Підготуйте план виступу на одну з проблем власного дослідження. Назвіть етапи підготовки виступу, опишіть аудиторію, перед якою ви хотіли б виступити з цією промовою.

3. Що спільного і відмінного між поняттями «дискусія», «полеміка», «дебати», «диспут»?

4. Які основні вимоги до поведінки полемістів? Які полемічні прийоми можуть використовуватися в ході дискусії?

САМОСТІЙНА РОБОТА № 12

1. Проаналізуйте електронну презентацію наукової доповіді свого колеги, дотримуючись запропонованого алгоритму.

1. Наскільки привертає увагу електронний текст презентації.
2. Інформаційність тексту.
3. Дотримання мовних норм у тексті.
4. Оптимальність шрифту, яким набрано текст.
5. Доцільність використання малюнків, таблиць, схем, діаграм.
6. Наявність анімаційних ефектів та їх доцільність.
7. Виділення у тексті: підкреслення, кольором, великими літерами.
8. Естетичність слайдів. Кольорова гама проєкту.
9. Якою мірою витримано науковість презентації.
10. Наскільки оптимальний обсяг інформації.
11. Послідовність слайдів.

2. Доберіть і запишіть 3-4 аргументи, щоб підтвердити або спростувати подані думки.

1. Інформаційні технології – новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства.
2. Поступливість – риса слабкої людини.
3. Мати вищу освіту – престижно.

3. Складіть тези наукової статті, що стосується Вашого майбутнього фаху, скориставшись поданими нижче порадами.

Пам'ятка

Як складати тези статті

1. Попередньо перегляньте статтю, продумайте мету, яку ви ставите перед собою, приступаючи до її опрацювання.
2. Уважно прочитайте статтю, визначте її основну думку.
3. Поділіть статтю на смислові частини, визначте всі мікротеми.
4. Сформулюйте пункти плану, логічно пов'яжіть їх між собою.
5. Сприймаючи текстову інформацію, намагайтеся чітко уявити, що є важливим для автора, а що для вас як читача.
6. Вибирайте для тез основні ідеї та положення, відділивши важливі деталі від подробиць, запишіть їх словами автора або власними словами, розмістивши в певній послідовності.
7. Керуйтеся найголовнішим принципом нотування чужого тексту – не допускайте перекручень змісту.

Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань

1. Про функціонування державної мови в науковій сфері. Вимоги до особистості науковця. Мовно-термінологічна компетентність дослідника.
2. Основні функції та різновиди наукового стилю. Традиційні стильові ознаки. Підстили наукового стилю.
3. З історії становлення і розвитку наукового стилю української мови.
4. Розвиток української наукової мови на сучасному етапі.
5. Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю.
6. Комунікативні властивості наукової мови. Лексика наукового стилю.
7. Наукова термінологія. Особливості синонімії в термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів.
8. Синтаксис наукового мовлення.
9. Граматичні помилки в науковому мовленні.
10. Науковий текст як комунікативний блок. Різновиди наукових текстів.
11. Композиція писемного наукового тексту. Технологія аналізу наукового тексту.
12. Професійне читання наукового тексту. Операційне оброблення наукового тексту.
13. Особливості конспектування наукового тексту.
14. Анотування наукового джерела, мета, функції.
15. Реферування наукового джерела, основні функції.
16. Тези та їх види.
17. Оформлення основних композиційних компонентів наукового дослідження. План наукового тексту і його композиційні блоки.
18. Роль покликань у тексті, їх кількість і потреба. Вимоги до покликань. Цитування. Загальні вимоги до цитування.
19. Компіляція і плагіат.
20. Бібліографічний опис.
21. Особливості редагування наукового тексту. Проблеми перекладу наукових текстів.
22. Наукова стаття як самостійний науковий твір. Наукова рецензія і науковий відгук.
23. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу. Етапи підготовки наукового виступу.
24. Етикет публічного захисту наукової роботи. Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка.
25. Суперечка як основа професійної дискусивно-полемічної мови. Аудіювання наукового тексту.

Глосарій

Абдукція – процес переходу від фактів до гіпотез, законів, теорій. Зміст абдукції полягає в тому, що вона забезпечує відкриття нового знання.

Актуальність – важливість вивчення проблеми для сучасної науки і практики; ступінь актуальності може мати глобальний (охоплювати науку, суспільні запити, практику загалом) або локальний характер (охоплювати окрему галузь науки, окремих регіон, суспільні інститути визначеного характеру тощо).

Аргумент – логічний довід, який є підставою доказу.

Аргументація – логіко-комунікативний процес, що слугує для обґрунтування визначеної точки зору задля її сприйняття, розуміння і прийняття.

Аркуш авторський – одиниця обсягу друкованого тексту, що дорівнює 40 000 друкованих знаків (букв, цифр, розділових знаків, пробілів між словами), до 24 сторінок машинописного тексту, надрукованого через 2 інтервали на стандартному аркуші формату А4.

Аркуш обліково-видавничий – одиниця обліку друкованого тексту, що дорівнює, як авторський аркуш, 40 000 друкованих знаків тексту, 700 рядкам віршованого тексту або 3 000 кв. см рекламного ілюстрованого тексту.

Анотація (від лат. *annotatio* – письмова ремарка, зауваження, примітка) – коротка характеристика книжки, стислий виклад основного змісту опублікованого чи рукописного твору.

Аспект – точка зору, відповідно до якої розглядають об'єкт дослідження.

Верифікація – перевірка, емпіричне підтвердження або спростування теоретичних положень науки шляхом їх зіставлення з об'єктом дослідження, даними спостережень і експерименту.

Взаємодія діалогова – спільна діяльність мовців, яка передбачає рівність позицій у спілкуванні.

Гіпотеза – науково обґрунтоване припущення про ті чи ті властивості, сторони, процеси, причини об'єкта, істинність якого не доведено.

Гносеологія – вчення про сутність і закономірності наукового пізнання.

Дедукція – рух процесу пізнання від загального до одиничного (часткового), виведення часткового із загального.

Дефініція – коротке визначення змісту якого-небудь поняття.

Дисертація (від лат. *dissertatio* – міркування; дослідження; повідомлення; *dissertare* – обговорювати, міркувати, розвивати думку у формі доповіді; обмінюватися поглядами) – власне науково завершене дослідження, яким відкрито новий напрям у науці, започатковано досі не відомий підхід чи розв'язано складну проблему, досліджено ще не відоме або розв'язано низку завдань, що забезпечать подальший поступ у цій проблемі чи галузі.

Довідка про впровадження результатів дисертації – письмове підтвердження організації, підприємства, установи, яке подають до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій, про застосування ними

отриманих здобувачем результатів і відображених у роботі положень, рекомендацій, висновків із зазначенням, де і яким чином вони використовуються.

Евристика – сукупність прийомів і методів, що полегшують і спрощують розв’язання пізнавальних, конструкторських, практичних завдань; наука про відкриття.

Еклектика – різновид метафізичного мислення, що характеризується крайнім суб’єктивізмом, механістичністю, софістикою і релятивізмом.

Експеримент – загальний емпіричний метод дослідження, в основі якого лежить предметно-практична зміна об’єкта й суворий контроль за ним у керованих умовах.

Експлікація – тлумачення, пояснення, уточнення.

Екстраполяція (у пер. з лат. «надміру», «занадто» + «робити гладким», «оздоблювати») – метод наукового дослідження, що полягає в поширенні висновків, отриманих від спостережень над однією частиною явища, на іншу його частину.

Емпіричний – рівень, етап пізнання, на якому здійснюється збирання фактів, їх первинне узагальнення, опис того, що спостерігається, систематизація і класифікація.

Ерудиція наукова (від лат. *erudicio* – ученість, освіченість) – глибокі знання в певній галузі знань чи в багатьох галузях; обізнаність.

Здібності мовні – сукупність психологічних і фізіологічних умов, що забезпечують засвоєння, відтворення й адекватне сприйняття мовних знаків мовного колективу, об’єднують здібність аналізувати мовні явища, лінгвістичну спостережливість, мовне чуття й пам’ять.

Індукція – метод дослідження, пов’язаний з рухом думки від одиничного до загального, від даних досвіду, фактів до їх узагальнення у висновках і результатах.

Інтеграція – процес і механізм об’єднання і зв’язності елементів, характеризується інтегральністю, системоутворювальними змінними, факторами, зв’язками тощо.

Картина світу наукова – цілісна система уявлень про загальні властивості й закономірності природи, що виникає в результаті узагальнення і синтезу основних природничо-наукових понять і принципів.

Креативність (лат. *creatio* – створення) – творча, новаторська діяльність; термін, яким окреслюють творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і входять до структури обдарованості як незалежний чинник.

Культура мови – дотримання літературних норм вимови, наголошення, слововживання, побудови словосполучень, речень, текстів; нормативність усної й писемної мови, що виявляється в її правильності, точності, ясності, чистоті, логічності, доречності, виразності, а також у розмаїтті граматичних конструкцій, багатстві словника, дотриманні в писемному мовленні орфографічних і пунктуаційних норм.

Культура наукової мови – нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

Метод – сукупність визначених правил, прийомів, норм пізнання, оцінки або дії.

Методи дослідження – способи, напрями діяльності; поділяють на теоретичні (аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, ідеалізація, індукція і дедукція, порівняння, аналогія, моделювання, класифікація, узагальнення) і емпіричні (спостереження, бесіда, оцінка експертів, самооцінка, вивчення педагогічного досвіду, дослідна робота, обстеження, експеримент).

Методика – нижчий рівень методології, сукупність форм, операцій, прийомів, алгоритмів теоретичного або практичного освоєння дійсності, механізм реалізації методів.

Методологія – вчення про метод діяльності як такий, містить принципи, методи діяльності та їх пізнання. Складається з методології пізнання, методології практичної діяльності й методології оцінки (аксіометодології).

Монографія – наукове видання, яке містить повне й усебічне дослідження якоїсь проблеми або теми; науковий збірник матеріалів авторитетної наукової конференції; науковий збірник дослідницьких матеріалів установ, навчальних закладів або наукових товариств з найважливіших наукових і науково-технічних проблем.

Новизна наукова – наукові результати, оцінювані за такими їхніми рівнями: уперше отримано, удосконалено, дістало подальшого розвитку.

Нововведення – те саме, що й інновація.

Підручник – навчальна книга, яка містить весь обов'язковий зміст навчального курсу.

Право авторське – набір виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності. Авторське право є ключовою галуззю права інтелектуальної власності; воно призначене захищати лише зовнішню форму вираження об'єкта (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їх «матеріальне втілення».

Предмет дослідження – конкретна частина об'єкта, його сутнісність.

Реферат – це короткий виклад великого дослідження (наприклад, автореферат – виклад основного змісту дисертації) або кількох праць з наукової проблеми.

Рецензія (від лат. *recensio* – розгляд, цензорське обслідування) – письмовий критичний розгляд, оцінка, визначення переваг і недоліків рукописного чи друкованого літературного твору, дослідження, а також спектаклю, кінофільму, картини, концерту тощо.

Смак мовний – система ідейно-естетичних і психолінгвістичних орієнтацій соціальної групи мовців чи окремого мовця щодо мови, динаміки суспільної мовної свідомості.

Стаття наукова – вид наукових публікацій, де описано кінцеві або проміжні результати дослідження, обґрунтовано способи їх отримання, а також окреслено перспективи подальших напрацювань.

Стиль наукового мислення – історично сформована сукупність методологічних регулятивів, ідеалів і норм науки, що визначають зміст і спрямованість розвитку науки.

Тези – стислий виклад основних положень доповіді, наукової статті тощо.

Узагальнення – логічний прийом, за допомогою якого виявляються загальні властивості й ознаки предметів. Одна з важливих розумових операцій, у результаті якої виділяються і фіксуються відносно стійкі властивості об'єктів і їх відносин.

Чуття мовне – індивідуальна система підсвідомих оцінок, що ґрунтується на літературних нормах і мовних ідеалах.

Список використаної літератури

1. Баган М.П. Культура української наукової мови: посібник для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с.
2. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.
3. Ревуцька С., Шапран Д., Зінченко В. Наукова українська мова: конспект лекцій. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 119 с.
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2010. 213 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с.
2. Колоїз Ж. В. Українська наукова мова: практикум. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 135 с.
3. Культура мови: від теорії до практики: монографія / Л.Струганець, О.Бобесюк, О.Веремчук та ін.; за ред. Л.Струганець. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 220 с.
5. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп. 2018. 224 с.
6. Луценко О.І. Українська наукова мова : навч. посібник. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. 128 с.
7. Ревуцька С. К., Шапран Д. П., Зінченко В. М. Наукова українська мова: конспект лекцій. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 119 с.
8. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2017. 216 с.
9. Семенов О. М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти: навч. посібн. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 216 с.

Допоміжна

1. Бронікова С. Практики комунікативної культури в медичному закладі: посібник. Пацієнт-центрований підхід, 2020. 72 с.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ, 2019. 207 с.
3. Краєвська Г., Білик Я. Культура наукового мовлення : Термінологічний аспект: Практикум. Вінниця. 2017. 130 с.
4. Левчук І.П., Матяшук Л.А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : навч. довід. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 180 с.
5. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2021. 142 с.
13. Омельчук С. Бути чесним у науці й навчанні: експрес-курс з академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти. Херсон, 2021. 80 с.
14. Серебрянська І. М. Освіта в Україні : спостереження крізь призму мовної картини світу: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2018. 416 с.
15. Ткачук О. В., Наконечна Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018. 160 с.
16. Українська мова: енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П.Зяблюк та ін. Укр. енцикл., 2009. 752 с.

Інформаційні ресурси:

- 1.Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
2. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>
- 3.Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/>
5. Етимологічний словник української мови. URL : <http://resource.history.org.ua/item/0009523>
6. Електронна версія українського правопису. URL: <https://2019.pravopys.net>.
7. Приклади оформлення бібліографічного опису відповідно до ДСТУ 8302:2015. URL:<http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliohrafichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu-83022015/>
8. Приклади оформлення списку використаних джерел відповідно до ДСТУ 8302:2017. URL: <http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/nauka/gost/spisok-DSTU.pdf>.